

Innst. 228 S

(2015–2016)

**Innstilling til Stortinget
fra familie- og kulturkomiteen**

Meld. St. 7 (2015–2016)

**Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Likestilling i praksis –
Like muligheter for kvinner og menn**

Innst. 228 S

(2015–2016)

Innstilling til Stortinget fra familie- og kulturkomiteen

Meld. St. 7 (2015–2016)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Likestilling i praksis – Like muligheter for kvin- ner og menn

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Hovedlinjer i likestillingspolitikken

Likestilling handler om den enkeltes grunn- leggende menneskerettigheter

Likestilling er grunnleggende sett et spørsmål om rettferdighet for hver enkelt som individ. Alle mennesker skal ha like rettigheter og muligheter til å delta i samfunnet, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, etnisitet, språk, religion og seksuell orientering. Alle har rett til et liv fritt for diskriminering, vold og overgrep. I denne meldingen vil regjeringen ta for seg utfordringer for likestillingen mellom kvinner og menn. Regjeringen vil rette innsatsen mot fem områder, der det fremdeles er tydelige utfordringer for likestilling. Utfordringene angår mange og har konsekvenser, både for den enkelte og for samfunnet som helhet. Områdene er oppvekst og utdanning, arbeidsliv, helse, næringsliv og vern mot vold. I tillegg ser meldingen på Norges arbeid med likestilling internasjonalt.

I arbeidet med likestilling vil regjeringen sikre et mannsperspektiv og et innvandrersperspektiv.

Likestilling er en del av Norges identitet

Det norske samfunnet er bygget på likestilling og likeverd mellom kvinner og menn. Kvinner og menn har de samme formelle rettigheter og plikter, og gode omsorgs- og velferdsordninger støtter opp under de

formelle rettighetene. Sammenlignet med mange andre land i verden har Norge kommet langt når det gjelder likestilling. Den kraftige økningen i høyere utdanning og kvinnes inntog i arbeidslivet har i løpet av de siste femti årene bidratt til store endringer i samfunnet. Både kvinner og menn deltar i arbeids- og samfunnsliv og deler på omsorgsoppgavene.

I store deler av verden er kjønn en faktor som sterkt begrenser den enkeltes rettigheter og muligheter. Kvinner kan i mange land ikke bestemme over egen kropp eller bevege seg fritt utenfor hjemmet. Menn blir mange steder sett ned på dersom de deltar i omsorgen for barn eller andre familiemedlemmer. Likestillingen mellom kvinner og menn i Norge har løst på disse forestillingene og gjort handlingsrommet for den enkelte større. Selvstendig inntekt for kvinner er en viktig del av likestillingen og bidrar til å forebygge lavinntekt og vanskelige oppvekstvilkår for barn.

Likestillingsutvalget leverte to offentlige utredninger, NOU 2011:18 Struktur for likestilling og NOU 2012:15 Politikk for likestilling, som gir oversikt og kunnskap om situasjonen for likestilling i Norge. Utredningene viser at selv om Norge har kommet langt på mange områder når det gjelder likestilling, er det fortsatt utfordringer. Kvinner utsettes langt oftere enn menn for vold i nære relasjoner, seksuell trakassering og voldtekt. Fremdeles velger unge ofte utdanning og yrke etter kjønn. Arbeids- og næringsliv er i stor grad delt etter kjønn. Selv om mye er oppnådd på kvinnehelseområdet, gjenstår det fortsatt utfordringer. Disse utfordringene tar regjeringen tak i.

Regjeringen vil styrke likestillingen og skape et bedre diskrimineringsvern for alle. Gutter og jenter skal ha like muligheter og frihet til å treffe egne valg, også i praksis. Mennesker er forskjellige, og de har ulike behov. For at formelle rettigheter skal ha et reelt

innhold er det en forutsetning at samfunnet tar hensyn til menneskers ulike behov. Det offentlige skal bidra til å fjerne hindringer som begrenser kvinner og menns valgfrihet. Kvinner og menn må dessuten sikres fleksibilitet og frihet til å velge de løsninger som passer best for dem og den livssituasjonen de er i.

1.1.1 Likestilling er en samfunnsverdi

LIKESTILLING BIDRAR TIL BEDRE LIV FOR DEN ENKELTE

Det er en forutsetning for et rettferdig samfunn at kvinner og menn, jenter og gutter, har like muligheter. Alle skal ha anledning til å bruke sine ressurser og til å treffe egne valg. Hvert menneske har lik verdi og har i utgangspunktet samme rettigheter og plikter. Likestillingspolitikken skal bidra til å skape like muligheter. Mennesker bruker sine muligheter til å velge forskjellig, og det må det være aksept for i samfunnet.

Regjeringen vil styrke den enkeltes reelle muligheter til å kunne delta og bidra i alle deler av samfunnslivet, uansett kjønn. Muligheter og valgfrihet påvirkes av kjønnsdelte mønstre i samfunnet. Tradisjonelle oppfatninger om hvordan gutter og jenter bør oppføre seg og se ut blir målbåret gjennom media og mennesker imellom. Forventningene kan skape trange rammer rundt den enkeltes valgfrihet. Forventningene til menn og kvinner har blitt romsligere de siste 30–40 årene, men mange av valgene den enkelte tar, påvirkes fortsatt av forventninger knyttet til kjønn.

Omsorg for hverandre er en viktig samfunnsverdi. Uten omsorg vil ikke samfunnet fungere. Mye av omsorgen som blir gitt og mottatt, skjer innenfor familien og i andre nære relasjoner. Økt likestilling har brutt ned noen av forestillingene om at det å yte omsorg er kvinners ansvar alene. Spesielt blant dagens barnefamilier er det å gi omsorg noe kvinner og menn deler i mye større grad enn før. Dagens fedre har i større grad enn før omsorg for barna sine. Det gir barna en rikere og tryggere oppvekst.

Like muligheter innebærer også at kvinner og menn i større grad enn tidligere deler ansvar for familiens velferd, både økonomisk og på andre måter. Både kvinner og menn bidrar i samfunnet med lønnsinntekt og med omsorgsarbeid. Det må imidlertid være opp til den enkelte familie å avgjøre hvordan den vil organisere seg. Det som for ett individ og én familie er riktig, behøver ikke å være det for andre. Familien må ta ansvar for valgene sine og for å ivareta økonomisk trygghet for alle familiens medlemmer.

LIKESTILLING BIDRAR TIL ET BEDRE SAMFUNN

Likestilling er først og fremst et mål i seg selv, men også et virkemiddel for å oppnå andre samfunns-mål. Likestilling bidrar til å styrke samfunnets bærekraft. Når både kvinner og menn er i jobb, bidrar det til høy sysselsetting og høy grad av selvforsørgelse, skatteinntekter til fellesskapet og et samfunn der borgerne deltar aktivt. Når både kvinner og menn vurderes uavhengig av kjønn, klarer arbeids- og næringsliv bedre å nyttiggjøre seg befolkningens samlede kompetanse.

Høy yrkesdeltakelse er en forutsetning for velferdssamfunnet, og det skal lønne seg å stå i arbeid. Det skal være mulig å jobbe heltid, selv om en har familie og andre forpliktelser. Staten vil utforme regelverk og støtteordninger slik at samfunnsøkonomiske hensyn ivaretas, og sentrale virkemidler som arbeidsmiljøloven, foreldrepermisjon og pensjonsordninger skal støtte opp under målet om høy yrkesdeltakelse.

Likestilling er en forutsetning for demokrati. Både kvinner og menn skal ha mulighet til å påvirke de beslutningene som angår dem. Partiene er opptatt av kjønnsrepresentasjon når de nominerer til politiske verv, men innflytelse på beslutninger skjer også gjennom andre kanaler. Makt og innflytelse er fremdeles ujevnt fordelt mellom kvinner og menn i norsk samfunnsnivå.

LIKESTILLING GJELDER BÅDE KVINNER OG MENN, OG UAVHENGIG AV HVOR EN KOMMER FRA

Regjeringen er opptatt av at målene for likestilling skal favne både gutter og menn, jenter og kvinner. Likestilling bidrar til at mulighetsrommet utvider seg også for gutter og menn. Meldingen trekker frem noen særskilte utfordringer for gutter og menn i dagens norske samfunn. Den høye andelen gutter som ikke fullfører videregående opplæring, er ett eksempel.

Flere integreringsutfordringer er også likestillingsutfordringer. Lav arbeidsdeltakelse blant enkelte grupper innvandrere, særlig blant kvinner, er en likestillingsutfordring. Mange innvandrere kommer fra land der menn og kvinner har klare, adskilte roller og oppgaver. I flere av landene som innvandrere kommer fra, mangler kvinner grunnleggende utdanning i større grad enn menn. Erfaringer med og holdninger til likestilling som enkelte innvandrere har med seg, blir satt på prøve i det norske samfunnet. Samfunnet kan ikke akseptere at noen personer ikke får del i de samme rettigheter og muligheter som andre. Denne meldingen vil løfte frem utfordringer som særlig gjelder kvinner med innvandrerbakgrunn.

1.1.2 Likestillingsutfordringene fremover

Regjeringen vil konsentrere seg om de største utfordringene for like muligheter i dag. De finnes på områdene oppvekst og utdanning; arbeidsliv og næringsliv; helse og vern mot vold og overgrep. Dette er områder som har stor betydning for utviklingen av samfunnet og for den enkeltes velferd. I utenriks- og bistandspolitikken vil regjeringen videreføre engasjementet for likestilling og kvinners rettigheter. Arbeidet med å skape like muligheter for kvinner og menn tar tid og krever systematisk innsats.

Familiene er samfunnets sterkeste sosiale fellesskap. Familien skaper en ramme rundt barns oppvekst og rundt samhandling og ansvarsdeling mellom foreldre. Familieordningene legger til rette for at en kan kombinere arbeid med omsorg. Utformingen har betydning for arbeidet for mer likestilling i arbeidslivet. Regjeringen vil fremme en egen stortingsmelding om familiepolicen.

Mye av grunnlaget for like muligheter blir lagt tidlig i livet. Dagens unge opplever i stor grad at de har like muligheter til å velge utdanning og yrke fritt. Likevel ser en at rekruttering til flere av fagutdanningene er nesten ensidig dominert av ett kjønn. For eksempel dominerer gutter på bygg og anlegg, mens jentene dominerer på helsefag. Dette gjenspeiler seg i arbeidsmarkedet og er med på å begrense både den enkeltes valgmuligheter og fleksibiliteten i arbeidsmarkedet. Gjennomføring i videregående opplæring er klart lavere hos gutter enn hos jenter. Denne utfordringen er spesielt stor i fag- og yrkesopplæringen og blant gutter som har innvandret til Norge. Et annet område med kjønnsdeling er fritidsaktiviteter. Jenter med innvandrerbakgrunn deltar i mindre grad enn andre i organiserte fritidsaktiviteter, slik som idrett.

Norge har høy yrkesdeltakelse både for kvinner og menn, men arbeidsmarkedet har klare skiller etter kjønn. Når kvinner og menn i stor grad er konsentrert i forskjellige yrker og arbeider i forskjellige næringer, fører det til lite fleksibilitet i arbeidsmarkedet. Det skaper begrensninger for den enkelte og for samfunnet. Det å kunne forsørge seg selv er grunnleggende for likestilling. Deltidsarbeid er mer utbredt i sektorer der kvinner er i flertall, og kvinners sykefravær er høyere enn menns. Sysselsettingen blant grupper av innvandrede kvinner er urovekkende lav.

Skillene i arbeidsmarkedet handler ikke bare om ulike næringer og yrker. Kvinner er i mindre grad representert i ledelsen av større bedrifter og i styrer der reglene om kjønnsrepresentasjon ikke gjelder. Færre kvinner starter som gründere. Dette tyder på at samfunnet ikke lykkes godt nok med å ta hele befolkningen i bruk i innovasjon, verdiskaping og ledelse.

Helse påvirker livsutfoldelse og deltakelse i arbeidsliv og samfunnsnivå. Det er flere likestillingsutfordringer på helseområdet, særlig knyttet til kvin-

ners helse. Historisk har sykdommer som i størst grad rammer menn, fått større oppmerksomhet enn sykdommer der kvinner er i flertall. Det gjør at samfunnet har mangelfull kunnskap om sykdommer som i stor grad rammer kvinner. Regjeringen vil motvirke forskjeller i helsetilbudet mellom kvinner og menn.

Vold og overgrep er en likestillingsutfordring. Det hindrer like muligheter og har alvorlige konsekvenser for den enkelte og for samfunnet. Altfør mange er utsatt for vold i nære relasjoner og for seksuelle overgrep. Volden gir alvorlige, langvarige helsetilstander og reduserer den enkeltes trygghet og livskvalitet. Kvinner er mest utsatt for vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep. Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er former for vold i nære relasjoner med meget alvorlige følger for dem som rammes. Unge jenter er særlig utsatt, men også gutter og menn opplever vold i nære relasjoner og seksualisert vold.

Norsk likestillingspolitikk bygger på nasjonale og internasjonale forpliktelser og sentrale politiske føringer. Regjeringen arbeider for at disse forpliktelsene skal ivaretas både nasjonalt og i andre land. Norge skal være en tydelig stemme internasjonalt som taler kvinner og jenters sak, og være et forbilde i sin nasjonale politikk. Gjennom tydelige prioriteringer i bistandsarbeidet, bilateralt og multilateralt, og innsats i ulike internasjonale fora, bidrar Norge til at kvinner og jenter over hele verden får bedre levekår.

1.1.3 Virkemidler for likestilling

Det offentlige legger mye av rammene for all samfunnsvirksomhet, i arbeidsliv, næringsliv og sivil sektor. Regelverk, budsjetter og finansieringsordninger skal bidra til likebehandling og forutsigbarhet. Det offentlige, på alle nivåer, er forpliktet til å arbeide målrettet for å legge til rette for handling som fremmer likestilling.

Innholdet i denne meldingen omfatter mange departementers faglige ansvarsområder. Likestillingsspørsmål går på tvers av faggrensene, slik de er trukket opp mellom departementene. Tiltak på ulike områder rettet mot samme overordnede mål kan gi en synergieffekt på samfunnsnivå. Innsatsen og tiltakene er beskrevet mer utførlig i de seks fagkapitlene i denne meldingen.

LOVVERK OG HÅNDHEVING SKAL STYRKES

Rettigheter og plikter nedfelt i lov- og regelverk skal sikre like muligheter og forhindre diskriminering. Regjeringen vil fremme et forslag til samlet og styrket diskrimineringsvern. Det eksisterende diskrimineringslovverket skal samles i én lov. Det vil bidra til at vernet mot diskriminering skal være like godt for alle diskrimineringsgrunnlag. Alle mennesker skal ha like muligheter, uavhengig av kjønn, funk-

sjonsevne, etnisitet, religion, livssyn, seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Arbeidet med en felles likestillings- og ikke-diskrimineringslov tar utgangspunkt i diskrimineringslovutvalgets forslag. Utvalget leverte sin utredning i 2009, og utvalgets forslag om å samle diskrimineringslovene i én lov ble støttet av et stort flertall av høringsinstansene.

Regjeringen har satt i gang en gjennomgang av håndhevingsapparatet med sikte på å skille pådriverfunksjonen fra håndheverfunksjonen. Regjeringen ønsker å vurdere hvordan en kan styrke håndhevingen av diskrimineringslovgivningen. I dag får for eksempel den diskriminerte sjelden økonomisk kompensasjon. Likestillings- og diskrimineringslovgivningen håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Flere aktører har pekt på svakheter knyttet til Likestillings- og diskrimineringsombudets ulike roller som håndhever av og pådriver for likestillings- og diskrimineringslovgivningen.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet forvalter lovgivningen og håndhevingsapparatet på likestillingsområdet.

SEKTORANSVAR OG SAMORDNING

Regjeringen legger til grunn at hver enkelt sektor tar sitt ansvar for å fremme likestilling. Forvaltningen i Norge er organisert slik at det enkelte sektordepartement har ansvar for tjenestetilbudet og politikken rettet mot hele befolkningen. Myndigheter i ulike sektorer og på ulike forvaltningsnivåer har på sine områder samme ansvar for kvinner som for menn. Dette sektoransvarsprinsippet legger ansvaret på samme sted som virkemidlene. Det legger også til rette for at hensynet til likestilling er en del av vurderingene overalt i forvaltningen. Den enkelte myndighet skal, på sine områder, følge situasjonen og utrede konsekvenser for både kvinner og menn.

For å følge opp sektorenes ansvar og sikre en helhetlig likestillingspolitikk har Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et samordningsansvar. Departementet bidrar med å skaffe kunnskap, koordinerer departementenes arbeid og sørger for samlet rapportering på internasjonale forpliktelser. På direktoratsnivå er det Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet som har samordningsansvaret.

PARTNERE I ARBEIDET FOR LIKESTILLING

Likestilling er et felles samfunnsansvar. Det krever innsats fra flere enn offentlige myndigheter. Aktører i det sivile samfunn, arbeidslivets parter og næringslivet, organisasjoner og forskningsmiljøer er særlig viktige. Alle har et selvstendig ansvar for å bidra aktivt til å fremme likestilling og hindre diskriminering. Det er et potensial å hente ut for norsk

næringsliv i å øke kvinners deltakelse. Det offentlige har et særlig, lovpålagt ansvar for at regelverk og virkemidler legger til rette for likestilling. Regjeringen vil arbeide sammen med sivilsamfunn, næringsliv og andre aktører for å styrke likestillingen.

Kommunesektoren er sentral i arbeidet for styrket likestilling. Kommunene står for hoveddelen av de offentlige tjenestene her i landet. Innbyggerne vender seg til kommunen for å få helsehjelp og omsorgstjenester, for barnehage og utdanning, for trygghet og for hjelp i vanskelige situasjoner. Kommunen er en stor arbeidsgiver i utdannings-, barnehage- og pleie- og omsorgssektorene. Kommunene har en stor andel kvinner i arbeidsstyrken, og spørsmål om kompetanse og arbeidstidsordninger er viktige. Kommunene er et politisk nivå med folkevalgt ledelse. Kjønnsbalanse er et tema i sammensetningen av kommunestyrene, og likestilling er tema i kommunenes valg og prioriteringer.

Samarbeidet mellom myndighetene og arbeidslivets parter bygger på en solid tradisjon i norsk arbeidsliv og politikk. Treparsatsamarbeidet er en viktig faktor for å få flere kvinner inn i arbeidsmarkedet og for å bedre mulighetene for både kvinner og menn til å kombinere arbeid og omsorg. Også fremover vil arbeidslivets parter spille en sentral rolle for å lykkes med å styrke likestilling i samfunnet.

En sterk sivil sektor er av avgjørende betydning for å sikre frihet, mangfold og maktbalanse i samfunnet. I likestillingsspørsmål har mange frivillige organisasjoner en lang og stolt tradisjon. Frivillige organisasjoner har sin styrke i at de mobiliserer og bruker frivillig innsats. Frivillige organisasjoner bidrar til at flere kommer til orde. De er en kanal der hver enkelt kan bidra og engasjere seg, både for egne rettigheter og andres.

VIRKEMIDLENE SKAL STIMULERE TIL ENDRING

Regjeringen vil bygge opp under de positive utviklingstrekkene i samfunnet. Virkemidlene skal i størst mulig grad stimulere til resultater på en annen måte enn påbud, forbud og kvotering. Mange kommuner, partene i arbeidslivet, frivillige organisasjoner og andre arbeider aktivt for å styrke graden av likestilling innen eget område. For eksempel har helseforetak og utdanningsinstitusjoner utviklet arbeidsmetoder som bidrar til mer likestilling. Forsøk og nyvinninger trenger støtte for å kunne vokse seg større og spre seg også til andre miljøer. Mange frivillige organisasjoner, bedrifter og kommuner gjør en innsats som bør trekkes frem som et forbilde for andre. Gjennom å spre god praksis og få flere til å slutte seg til, styrkes likestillingen nedenfra.

Samfunnsutviklingen er summen av mange handlinger og valg. Enkeltpersoners handlinger blir påvirket av holdninger og tradisjoner. Det bør være

enklere å velge annerledes i utdanning og arbeidsliv. Regjeringen vil støtte opp under initiativ som bidrar til å endre tradisjonelle handlingsmønstre og skillelinjer etter kjønn.

Kunnskap er en viktig forutsetning for handling. Det finnes fortsatt for lite kunnskap om sammenhengene mellom kjønn og helse. Mer kunnskap om årsakene til, og formene for, vold i nære relasjoner vil legge grunnlaget for effektiv støtte til ofrene og for forebygging.

1.1.4 Måltrettet og langsiktig innsats

Arbeid for likestilling mellom kvinner og menn krever endringer i samfunnsstrukturer og i holdninger hos den enkelte. Endring krever kunnskap og bevissthet om hvordan kjønn er med på å påvirke valg og muligheter. Endringer i strukturer krever tid. Derfor må likestillingspolitikken være langsiktig og målrettet.

I meldingen presenterer regjeringen hvordan den vil møte de sentrale likestillingsutfordringene fremover. Utfordringene krever et langsiktig og målrettet arbeid, og meldingen presenterer strategier og virkemidler som skal bidra til et mer likestilt samfunn. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet samordner regjeringens innsats og følger utviklingen.

For å følge utviklingen på ulike samfunnsområder over tid er det behov for forskning, statistikk og annen dokumentasjon av forskjeller mellom kvinner og menn. Evalueringer og rapporteringer danner grunnlag for å vurdere om tiltak virker etter hensikten. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet bidrar til en kunnskapsbasert politikk for likestilling. Det innebærer også å legge til rette for gode systemer for dokumentasjon og analyse av likestillingsstatus på forskjellige samfunnsområder. Et slikt tiltak er CORE – Kjernemiljø for likestillingsforskning.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er på oppdrag fra departementet i gang med å utvikle indikatorer på graden av likestilling mellom kvinner og menn. De skal også utvikle indikatorer for likestilling på andre områder, slik som funksjonsevne, etnisitet og seksuell orientering. Indikatorene vil bidra til bedre kunnskap om forskjeller.

1.2 Like muligheter for gutter og jenter

Gutter og jenter har i dag like rettigheter, men mye tyder på at kjønn påvirker valgene de treffer, og de mulighetene de opplever at de har. Likestilling innebærer at barn og unge skal ha like muligheter til å realisere eget potensial og til å velge utdanning og karriere uten å begrenses av kjønn.

Barnehage og skole skal bidra til å gi alle barn og unge, uavhengig av kjønn og andre forutsetninger, mulighet til å lykkes i utdannings- og arbeidsliv. Familie, venner og fritidsaktiviteter påvirker vår utvikling og våre valg. Familien legger grunnlaget for barns oppvekst, og velferdsordningene bidrar til å skape trygge vilkår for de yngste barna.

Dette kapitlet drøfter sentrale likestillingsutfordringer i oppvekst og utdanning. Både barnehagen og skolen har få mannlige ansatte, og det er behov for økt kompetanse om betydningen av kjønn og likestilling for barnas utvikling. Karakternivå, nasjonale prøver og internasjonale tester forteller at, med noen unntak, gjør jenter det best på skolen. Det er også langt flere gutter enn jenter som ikke gjennomfører videregående opplæring. Valg av utdanning henger fortsatt tett sammen med kjønn og forventninger til kjønnsroller. Særlig er dette synlig i yrkesfagene. I høyere utdanning er det nå en overvekt av kvinner som tar masterutdanning, men fortsatt en tydelig overvekt av menn i de akademiske toppstillingene. Barn og unge fra lavinntektsfamilier og jenter med innvandrerbakgrunn deltar i mindre grad enn andre i organiserte fritidsaktiviteter, og de kan gå glipp av verdifull sosial kompetanse.

Regjeringen vil

- heve kompetansen om likestilling i barnehagen og øke rekrutteringen av menn til det pedagogiske arbeidet
- legge til rette for at flere kan velge utradisjonelle utdanninger og karrierer gjennom blant annet
 - å bidra til å rekruttere flere jenter til realfagene gjennom Jenter og teknologi
 - å gjennomgå tilbudsstrukturen i videregående opplæring
 - å vurdere videreutvikling av nettportalen utdanning.no
 - å vurdere videreutvikling av læremidler og materiell til bruk i rådgiverutdanningen, og
 - å vurdere støtte til høgskolenettverk for rådgiverutdanning
- styrke kunnskapsgrunnlaget om kjønnsforskjeller i læringsutbytte, gjennomføringsgrad og utdanningsvalg

I tillegg vil regjeringen

- legge frem en stortingsmelding om familiepolitikken
- følge opp høring om forslag til endringer i barne-loven som skal fremme likestilt foreldreskap
- legge til rette for at barn og unge fra lavinntektsfamilier og jenter med innvandrerbakgrunn får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter som idrett
- øke elevenes læringsutbytte gjennom blant annet Lærarløftet og Kompetanse for mangfold

- løfte frem gutter og elever med innvandrerbakgrunn som særskilte målgrupper i ny lese- og skrivestrategi
- fortsette innsatsen for bedre gjennomføring i videregående opplæring gjennom blant annet Program for bedre gjennomføring, Yrkesfagløftet og utvidelse av forsøksordningen med praksisbrev
- følge opp ekspertutvalget som skal vurdere livslang karriereveiledning

1.3 Likestilling i arbeidslivet

De arbeidslivs- og velferdspolitiske målene for likestilling i arbeidslivet er todelt. På individnivå er målet at alle skal kunne forsørge seg selv og sin familie gjennom arbeid. Inntekt av arbeid gir økonomisk uavhengighet for både kvinner og menn, og større frihet for den enkelte til å kunne treffe egne valg. Dette gir styrket likestilling. På samfunnsnivå er det et mål at hele arbeidsstyrken skal tas i bruk gjennom å styrke tilknytningen til arbeidslivet. Kvinner og menn skal ha like muligheter til å delta i arbeidslivet. Det er viktig å øke tilknytningen til arbeidslivet for grupper som har lav yrkesdeltakelse, og å legge til rette for at flest mulig skal kunne bruke sin arbeids-evne i lønnet arbeid. Regjeringen vil føre en aktiv og helhetlig politikk for økt sysselsetting og for et åpent, inkluderende og fleksibelt arbeidsliv.

Det gjenstår fortsatt utfordringer for likestilling i arbeidslivet. Kvinner har en svakere tilknytning til arbeidslivet enn menn. En høy andel kvinner arbeider deltid. De som har innvandret til Norge har lavere yrkesdeltakelse enn resten av befolkningen, særlig er sysselsettingen blant grupper av innvandrede kvinner urovekkende lav.

Det norske arbeidsmarkedet har klare skiller etter kjønn. Både kjønnsdelingen av arbeidsmarkedet og forskjeller i tilknytning til arbeidslivet fører til forskjeller i kvinners og menns lønns- og inntektsnivå. Flere kvinner enn menn i yrkesaktiv alder mottar helserelaterte ytelser som sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd.

Kombinasjonen arbeids- og familieliv

Kvinner tar fremdeles en større andel av omsorgsoppgaver enn menn når det gjelder omsorg for barn.

Likestilling i familielivet er viktig for likestilling i arbeidslivet. Fremdeles er det kvinnene som tar mest av husarbeidet og omsorgsarbeidet i hjemmet. I de årene det er vanligst med omsorg for små barn, er deltidsandelen blant kvinner vel fire ganger høyere enn blant menn. Med andre ord tilpasser kvinnene i større grad arbeidstiden til omsorgsrollen enn det menn gjør. For dem som jobber deltid kan konsekvensen bli svakere tilknytning til arbeidslivet, dårli-

gere lønns- og pensjonsvilkår og dårligere muligheter for karriere. I og med at flere kvinner jobber deltid, er det flest kvinner som tar kostnaden ved å frigjøre tid til hjemmearbeid og/eller omsorgsarbeid. Det er viktig å legge til rette for at de som ønsker det får mulighet til å arbeide heltid.

Regjeringen vil legge til rette for at familiene har mulighet til å ta egne valg om arbeids- og familieliv. Familiepoltikken må spille på lag med arbeidslivs- og velferdspoltikken for å nå de likestillingspolitiske målene. I 2016 vil regjeringen legge frem en stortingsmelding om familiepoltikken. Familiemeldingen skal beskrive dagens familiemangfold, samt identifisere og drøfte utfordringer enkelte familier møter.

Trepartssamarbeid om likestilling i arbeidslivet

Hovedorganisasjonene i arbeidslivet og regjeringen ved Arbeids- og sosialdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er blitt enige om et organisert samarbeid for å fremme likestilling mellom kvinner og menn i arbeidslivet.

Regjeringen vil videreutvikle trepartssamarbeidet om likestilling i arbeidslivet. Trepartssamarbeidet er en god plattform for videre samarbeid mellom myndighetene og partene i arbeidslivet for godt arbeidsmiljø, redusert sykefravær og hensiktsmessige tiltak som bidrar til at de som ønsker det, får mulighet til heltidsarbeid eller utvidet stillingsprosent. Erfaringene fra tiltak som er gjennomført mot ufrivillig deltid viser at oppmerksomhet mot temaet og et systematisk arbeid i virksomhetene kan gi betydelige resultater.

Regjeringens innsats

Et sterkt økende arbeidskraftsbehov innenfor enkelte sektorer gjør at det blir viktig å ta i bruk alle ressurser. Høy sysselsetting forutsetter at både kvinner og menn deltar i arbeidslivet, og at særlig kvinner styrker sin tilknytning til arbeidslivet. Samfunnet er basert på at alle som kan, forsørger seg selv og egen familie. Arbeidsinntekt gir økonomisk selvstendighet. Regjeringen vil sammen med arbeidslivets parter fremme en heltidskultur. Det skal legges til rette for at de som ønsker det, kan få heltidsarbeid. Erfaringene fra forsøkene med tiltak mot ufrivillig deltid er at disse er viktige for å fremme heltidskultur på arbeidsplassene. Regjeringen vil legge til rette for at flere kan velge utradisjonelle utdanninger og yrker, for å bidra til et mindre kjønnsdelt arbeidsliv. Et aktivt arbeid for å redusere sykefraværet og en innsats for å kvalifisere særlig kvinner med innvandrerbakgrunn, bidrar til likestilling i arbeidslivet.

Regjeringen vil støtte arbeidet med gode verktøy og metoder for å skape likestilling og mangfold i arbeidslivet. Et eksempel er Aust-Agder og Vest-

Agder sitt initiativ for sertifisering av arbeidsplasser som tilfredsstillende en likestillings- og mangfoldsstandard. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil støtte det videre arbeidet med et pilotprosjekt om sertifisering av arbeidsplasser som kan oppfylle en forhåndsidentifisert likestillings- og mangfoldsstandard.

Regjeringen vil

- bidra til flere muligheter for både gutter og jenter som velger utdanninger og yrker for et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked
- støtte arbeidet med metoder for å skape likestilling og mangfold i arbeidslivet
- bidra til at flere innvandrede kvinner finner innpass i arbeidslivet; blant annet gjennom
 - å styrke Jobbsjansen, og
 - å bedre kvaliteten i introduksjonsordningen og opplæringen i norsk og samfunnskunnskap
- videreføre og iverksette tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet
- videreutvikle trepartssamarbeidet om likestilling i arbeidslivet i samarbeid med hovedorganisasjonene

I tillegg vil regjeringen

- legge til rette for mobilitet i arbeidsmarkedet for kvinner og menn, og gjennomføre forskningsprosjekt om hva som fremmer og hindrer mobilitet sett i et kjønnsperspektiv
- inkludere flere i arbeid, blant annet ved å innføre et enklere og mer effektivt system for arbeidsmarkedstiltak, som er bedre tilpasset brukernes behov for bistand
- følge opp vedtatte endringer i arbeidsmiljøloven som er med på å gi arbeidstakere og arbeidsgivere noe større fleksibilitet og mulighet til å finne løsninger lokalt for å få til større stillingsprosenter og mer heltidsarbeid
- fremme en stortingsmelding om livslang læring

1.4 Vern mot vold og overgrep

Vold og overgrep er en likestillingsutfordring. Vold har alvorlige konsekvenser for samfunnet. Kjønnsbasert vold, trakassering og tvang reduserer mulighetene til å delta aktivt i samfunnet. Vold kan skade mennesker fysisk og gir økt risiko for psykiske og somatiske lidelser. I verste fall fører volden til tap av liv.

Vold i nære relasjoner alene koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 mrd. kroner årlig. Vold og overgrep er en betydelig og vedvarende samfunnsutfordring. I tillegg representerer volden et folkehelseproblem. Nyere undersøkelser viser at

omfanget av vold i nære relasjoner har holdt seg tilnærmet uendret over tid.

Menn står for hoveddelen av all vold som utøves. De utgjør 87 prosent av alle siktede for forbrytelser mot liv, legeme og helbred, og 81 prosent av siktede for forbrytelser i familieforhold. Menn er mest utsatt for vold som utøves på offentlige steder, i helgene og av ruspåvirket gjerningsperson. Kvinner er mest utsatt for vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep, i tillegg til seksuell trakassering. Unge jenter er særlig utsatt, men også gutter og menn utsettes for vold i nære relasjoner og seksualisert vold. Gutter og jenter som eksponeres for vold og overgrep i ung alder, er betydelig mer utsatte for vold og overgrep i voksenlivet.

Dette kapitlet ser på vold og overgrep som i all hovedsak rammer kvinner og jenter eller der kvinner og jenter rammes i uforholdsmessig stor grad. Dette gjelder vold i nære relasjoner, inkludert kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og alvorlige begrensninger av unges frihet, i tillegg til voldtekt, seksuell trakassering blant unge og hatefulle ytringer. Kapitlet ser særlig på kvinner og menn som utsettes for eller som er utøvere av vold i nære relasjoner mot nåværende eller tidligere partnere. I arbeidet mot vold i nære relasjoner vil regjeringen bygge videre på Meld. St. 15 (2012–2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner – Det handler om å leve og handlingsplan mot vold i nære relasjoner Et liv uten vold (2014–2017). Arbeidet med å hjelpe utsatte barn er en sentral del av den offentlige innsatsen. Tiltaksplanen En god barndom varer livet ut (2014–2017) presenterer regjeringens innsats for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom under 18 år. Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er også former for vold i nære relasjoner. Meldingen bygger også på Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016).

Offentlige myndigheter har et særlig ansvar for å forebygge og hindre alle former for vold og overgrep. Sammenlignet med bare noen tiår tilbake har offentlige myndigheter og hjelpeapparat i dag mer kunnskap om vold i nære relasjoner og voldtekt. Det er også langt større åpenhet om disse temaene. Norge har en godt utbygd helse- og omsorgstjeneste, hjelpe tilbud i familievern, barnevern, krisesenter, sentre mot incest og seksuelle overgrep, og politi og rettsvesen. Likevel er det fortsatt utfordringer.

Underrapportering av saker om vold og overgrep gir grunn til bekymring. Politi og helse- og omsorgstjenester brukes i for liten grad. Det samme gjelder personlige nettverk. Saker blir ikke meldt til politiet, helse- og omsorgstjenester tas ikke i bruk, og mange kvier seg også for å fortelle om krenkelsene til sine

nærmeste. Det offentlige tjenesteapparatet må samtidig samarbeide bedre rundt brukernes behov.

Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i arbeidet med å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner. Kvinneorganisasjoner har drevet frem mye av innsatsen mot vold mot kvinner, men i dag er samfunnsengasjementet mot denne volden mye bredere. Mange av dagens tilbud ble først opprettet av frivillige organisasjoner og er senere overtatt av, eller delfinansieres av det offentlige. Frivillige organisasjoner, også de som representerer menn, har en viktig funksjon i å sette vold og overgrep på dagsordenen. For den utsatte kan det oppleves som lettere å henvende seg til organisasjoner for hjelp og veiledning, enn å ta kontakt med offentlige myndigheter. Samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter er avgjørende for å lykkes i innsatsen mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Offentlige tilskuddsordninger bidrar til dette samarbeidet.

Seksuell trakassering er et betydelig likestillingsproblem. Undersøkelser fra Sør-Trøndelag viser at seks av ti elever i videregående skole hadde opplevd minst én form for seksuell trakassering siste år. Likestillingsutredningen etterlyser et mer målrettet, systematisk og kunnskapsbasert arbeid for å forebygge seksuell trakassering. Utvalget understreker at forebygging av seksuell trakassering og forebygging av voldtekt må sees i sammenheng, og at arbeid for å øke bevisstheten om kjønn, kropp og seksualitet må gjøres til en integrert del av skolens innsats mot mobbing.

Regjeringen er bekymret for omfanget av hatefulle ytringer i Norge. Slike ytringer begrenser den enkeltes muligheter til å delta i den offentlige debatten. Hatefulle ytringer rammer ikke bare den enkelte, men hele samfunnet. Det begrenser det offentlige ordskiftet og kan bidra til sosial eksklusjon og økt polarisering.

Regjeringen vil

- styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner gjennom
 - mer kunnskap om årsakene, forebygging og bistand til de som er utsatt
 - å utvikle offeromsorg og bedre koordineringen i det offentlige hjelpeapparatet
 - å videreutvikle politiets arbeid mot vold i nære relasjoner
 - å iverksette utviklingsprosjekter som kan styrke det kommunale krisesentertilbudet til utsatte grupper
- styrke innsatsen mot voldtekt
- styrke innsatsen mot tvangsekteskap gjennom
 - å styrke det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år som har vært utsatt for

tvangsekteskap, trusler om tvangsgifte eller annen æresrelatert vold, og

- å utrede om dagens rettstilstand er tilstrekkelig for effektiv håndheving av lovverket mot tvangsekteskap
- arbeide målrettet mot kjønnslemlestelse gjennom
 - å gjennomgå henleggelsene av sakene om kjønnslemlestelse etter straffeloven, og
 - å spre kunnskap om de negative helsevirkningene kjønnslemlestelse fører med seg
- styrke kunnskapsgrunnlaget om hatefulle ytringer

I tillegg vil regjeringen

- fortsette å støtte undervisningsopplegg for å forebygge vold og trakassering blant unge
- fortsette å støtte frivillige organisasjoner som bidrar i innsatsen mot tvangsekteskap, alvorlige begrensninger av unges frihet og kjønnslemlestelse

1.5 God helse for kvinner og menn

Helse er viktig for alle og en avgjørende faktor for å leve gode liv. God helse gir muligheter for den enkelte og for samfunnet. Hele befolkningen skal ha et likeverdig tilbud om helsetjenester av god kvalitet uavhengig av kjønn, seksuell orientering, bosted, alder og etnisitet. Dette er en del av regjeringens mål om å skape pasientens helsetjeneste, der pasientens behov skal stå i sentrum.

Kjønn som dimensjon i helse er viktig av flere årsaker. I tillegg til de biologiske og fysiologiske forskjellene mellom kvinner og menn, kan rollemønstre, sosial ulikhet og forbruk av helse- og omsorgstjenester påvirke kvinner og menns helse og atferd på ulik måte.

Dette kapitlet vil drøfte sentrale likestillingsutfordringer på helseområdet, spesielt knyttet til kvinners helse. Sykdomsbildet er forskjellig for kvinner og menn, og en del sykdomsforløp kan arte seg forskjellig. Historisk har sykdommer som i størst grad rammer menn, fått større oppmerksomhet enn sykdommer der kvinner er i flertall, og flere menn enn kvinner ble tidligere inkludert i kliniske studier. Dette gjør at det fremdeles kan være mangelfull kunnskap om sykdommer som er mer typiske for kvinner, og det kan ha betydning for effekten av behandlingen på kvinner for sykdommer som rammer begge kjønn. Generelt vil et bredere kjønnsperspektiv på helse kunne synliggjøre skjevheter mellom kvinner og menn og bidra til et bedre tilbud til både kvinner og menn. Større bevissthet om kvinner og menns ulike behov og utvikling av mer kjønnsespesifikk behandling kan bidra til bedre kvalitet i helse- og omsorgstjenestene. Dette er viktig for å nå målet om

et likeverdig helse- og omsorgstilbud for kvinner og menn.

Helse- og omsorgsdepartementet arbeider langs to akser for å nå dette målet. Den ene akse retter særskilt oppmerksomhet mot lidelser der enten kvinner eller menn er i flertall eller har spesielle vanskeligheter. Den andre akse er å inkludere kjønnsperspektivet i all virksomhet innenfor helse- og omsorgssektoren der dette er relevant.

Generelt sett har kvinner og menn i Norge god helse. Likevel er det områder med utfordringer. Psykiske plager og langvarige smerte- og utmattelsestilstander hos unge kvinner øker. Kvinner er overrepresentert i sykefraværs- og uførestatistikken. Det er viktig å sette søkelys på sammenhengen mellom arbeid og helse og arbeide for utvikling av effektive terapier og mestrings tiltak som kan bidra til best mulig funksjon for kvinner som er sykmeldt, eller som står i fare for å bli sykmeldt eller uføre.

Menn lever kortere enn kvinner og har høyere dødelighet for en rekke sykdommer som rammer både kvinner og menn. Forventninger til mannsroller kan påvirke hvordan menn forholder seg til sykdom og hvordan helse- og omsorgstjenesten forholder seg til dem. Unge menn er også overrepresentert når det kommer til rusproblemer og dødsfall som følge av ulykker og selvmord. Det er av stor betydning å finne effektive behandlings- og forebyggingsstrategier som kan møte helseutfordringene hvor menn er overrepresentert.

I årene fremover vil Norge se flere eldre i befolkningen, og en stor andel av de eldre vil være kvinner. Det gjelder ikke minst i de eldste aldersgruppene. For å møte fremtidens helseutfordringer er det nødvendig med et kjønnsperspektiv på eldres helse. Kjønnsperspektivet er viktig i forskning, sykdomsforebyggende arbeid, i omsorg og rehabilitering og i behandling av sykdom hos eldre.

For kvinner og menn med innvandrerbakgrunn er det en lavere andel enn befolkningen for øvrig som oppgir at de har god helse. Færre kvinner med innvandrerbakgrunn har vurdert sin helse som god eller svært god sammenlignet med menn med innvandrerbakgrunn. Regjeringen vil bygge videre på Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013–2017. Strategien legger til rette for økt kompetanse om innvandrergruppers spesielle helseproblemer, og om kulturelle og språklige utfordringer som opptrer i møtet mellom pasienter med innvandrerbakgrunn og helse- og omsorgstjenesten.

Regjeringen vil

- prioritere forskning på blant annet eldre kvinners helse, arbeidsliv og helse og minoritetskvinners helse innenfor den strategiske satsingen på kvinners helse i Norges forskningsråd

- øke kunnskapen om årsakene til uønskede forskjeller i helse- og tjenestetilbud mellom kvinner og menn i et livsløpsperspektiv
- sørge for at oppdatert kunnskap om menns og kvinners særlige behov tas i bruk
- sørge for bedre forebygging, diagnostikk, behandling og mestring av sykdommer som fører til langvarige sykemeldinger og uførhet blant kvinner
- etablere et gratis opphenningsprogram for vaksine mot humant papillomavirus (HPV) for alle jenter opp til 26 år
- sørge for tiltak rettet mot eldre kvinners helseutfordringer
- sørge for at kjønnsperspektivet blir bedre integrert i beslutningsprosessene og i den praktiske helsetjenesteutøvelsen
- sørge for at tjenestene blir rettet mot menns og kvinners ulike behov
- sørge for at eventuelle ulike virkninger for menn og for kvinner blir kartlagt ved utvikling og evaluering av tiltak som kan påvirke befolkningens helse

I tillegg vil regjeringen

- sørge for at helsetjenestene bidrar til bedre muligheter for aktiv deltakelse i samfunnsliv og arbeidsliv for unge kvinner og eldre kvinner som har psykiske og andre helsemessige utfordringer
- arbeide for tidlig diagnostikk og målrettede tjenester for menn
- bygge videre på Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013–2017

1.6 Flere kvinner i næringslivet

I dag er færre kvinner enn menn gründere, ledere og styremedlemmer i næringslivet. Én av fire gründere er kvinner. Kun seks prosent av ASA-selskapene har en kvinne som daglig leder, og andelen kvinnelige styremedlemmer i selskaper som ikke omfattes av bestemmelsene om kjønnsrepresentasjon, er fortsatt lav.

De menneskelige ressursene utgjør 81 prosent av nasjonalformuen. Mennesker er Norges viktigste ressurs, og for å øke verdiskaping og økonomisk vekst er det avgjørende å bruke hele denne ressursen godt. Den lavere andelen kvinner i styrer, ledelse og som gründere i næringslivet betyr at verdifulle ressurser ikke utnyttes fullt ut, og kan tyde på at kvinner ikke har samme muligheter til å bruke sine ressurser som menn.

Kjønnfordelingen i styrer, ledelse og blant gründere må ses i sammenheng med fordelingen av eierskap og formue, utdanningsvalg, arbeidsmarkedet og utformingen av inntektssikringsordningene. Menn har gjennomsnittlig større formue og eierskap

enn kvinner, og tilgang til kapital kan lette oppstart av egen bedrift. Store eiere finnes gjerne igjen i bedrifters styre og ledelse. Tradisjonelle utdanningsvalg har vært med på å gi Norge et kjønnsdelt arbeidsmarked. Flere menn enn kvinner har erfaring fra privat sektor, og andelen kvinner i privat sektor har gått noe ned i løpet av de siste tiårene. Færre kvinner med erfaring fra det private næringslivet påvirker rekrutteringsgrunnlaget til styrer, ledelse og entreprenørskap. Imidlertid tar stadig flere kvinner høyere utdanning innen ingeniørfag, juss og økonomi. Det vil kunne ha betydning for den fremtidige rekrutteringen.

Det er et potensial å hente ut for norsk næringsliv ved å øke kvinners deltakelse. Et konkurransedyktig næringsliv må rekruttere gode kandidater fra hele befolkningen. Næringslivet selv har hovedansvaret for å arbeide bevisst med likestillingsstrategier, målrettet rekruttering og virkemidler for å oppnå større mangfold. Mangfold kan gi et bredere grunnlag for å ta gode beslutninger. Beslutninger som blir tatt i næringslivet påvirker samfunnet og mulighetene til hver enkelt. Fra et demokratisk perspektiv er det viktig at personene som rekrutteres inn i disse posisjonene, representerer begge kjønn og kommer fra et så bredt lag av befolkningen som mulig.

Kvinner og menn skal ha anledning til å gjøre sine egne karrierevalg. Ikke alle ønsker å bli ledere, ha styreverv eller starte sitt eget foretak. For regjeringen er det viktig at alle har de samme mulighetene til å utvikle og bruke sine evner, uavhengig av kjønn.

Regjeringen vil legge til rette for at kvinner og menn skal ha like muligheter til å ta styreverv og lederstillinger i næringslivet dersom de ønsker det, og til å realisere sine gründerambisjoner. Det er imidlertid ikke et mål at det skal være lik kjønnsrepresentasjon i alle sammenhenger. Kvinner og menn må vurderes på bakgrunn av sine kvalifikasjoner og sin kompetanse. Først når både kvinner og menn vurderes uavhengig av kjønn, bidrar det til like muligheter for den enkelte. For næringslivet og samfunnet betyr det at ressursene og kompetansen blir utnyttet på den mest effektive måten.

Regjeringen vil

- bidra til at flere kvinner blir gründere gjennom
 - å følge opp gründerplanens tiltak for å fremme flere kvinner og større mangfold blant gründere i Norge
 - å gi flere unge kvinner erfaring med entreprenørskap og nettverksbygging i regi av Ungt Entreprenørskap
 - å styrke FoU-kontrakter til prosjekter i helse-, pleie- og omsorgssektoren
- å bidra til opprettelse av møteplasser for kunnskaps- og erfaringsdeling for gründere innen helse, pleie- og omsorgssektoren
- øke andelen kvinnelige styreledere i selskaper med statlig eierandel, og tilstrebe mest mulig lik representasjon mellom kvinner og menn i disse selskapene
- etablere et måleinstrument for kjønnsbalanse i topplederstillinger i næringslivet for å følge utviklingen over tid, og å sammenligne med andre land.
- ta initiativ til et utredningsprogram som undersøker forskjeller i andel kvinner i lederstillinger mellom næringslivet, academia og offentlig sektor, og årsaker til dette

I tillegg vil regjeringen

- følge opp statens forventninger om mangfold og likestilling i Meld. St. 27 (2013–2014) Et mangfoldig og verdiskapende eierskap til selskaper med statlig eierandel i eierdialogen, herunder:
 - ta opp med selskapene om de har etablert strategier og gjennomfører tiltak for å fremme mangfold og likestilling i virksomheten, og hvordan det kan legges til rette for flere kvinnelige toppledere
 - ta initiativ til møteplasser hvor styreledere deler erfaringer om hvordan en kan få frem flere kvinnelige ledere
 - gjennom statens eierberetning rapportere på nøkkeltall knyttet til kjønnsfordeling i styrer og toppledelse
- mobilisere flere kvinner til lederstillinger i næringslivet ved å få frem gode eksempler på hvordan næringslivet selv arbeider for å oppnå dette

1.7 Norges internasjonale likestillingsarbeid

Gode likestillingsresultater nasjonalt er en viktig grunn til at Norge blir hørt internasjonalt i arbeidet for å fremme kvinners stilling og styrke likestilling. Det norske likestillingsarbeidet fremheves av mange land som et eksempel til etterfølgelse. På likestillingsindekser og levekårsindekser scorer Norge og de andre nordiske landene høyt.

De internasjonale rammene og forpliktelsene legger føringer for det nasjonale arbeidet med likestilling. Ikke minst er menneskerettighetsforpliktelsene førende for den norske likestillingspolitikken. Gjennom samarbeid og erfaringsutveksling har de nordiske landene lært av hverandre på likestillingsområdet. Ofte har de også i fellesskap vært pådrivere internasjonalt. I Europarådet og i samarbeidet med EU er likestilling et tema som Norge stadig tar opp. Gjennom utenrikspolitikken, i europapolitikken og utvik-

lingssamarbeidet fremmer Norge likestilling internasjonalt.

Norge har inngått en rekke internasjonale rettslige og politiske forpliktelser om likestilling mellom kvinner og menn, og de sentrale forpliktelsene er innarbeidet i Grunnloven og nasjonal lovgivning. Regjeringen vil i løpet av 2015 legge frem et forslag til felles likestillings- og diskrimineringslov. Forslaget vil inneholde en gjennomgang av Norges internasjonale rettslige forpliktelser når det gjelder likestilling og ikke-diskriminering, og hvordan disse er innarbeidet i norsk rett.

Det globale likestillingsbildet er ikke entydig. Utviklingen går sakte fremover, men det gjenstår store utfordringer i mange land. FNs og andre organisasjoners undersøkelser viser at det totalt sett har vært fremgang for kvinners rettigheter og likestilling siden verdenskvinnekonferansen i Beijing i 1995. Andelen kvinner i verdens parlamenter har økt fra 12 til 22 prosent de siste 20 årene. Fremdeles er det fem land som ikke har noen kvinner i sine parlament. I noen regioner har kvinners deltakelse i arbeidslivet økt. Lønnsgapet mellom kvinner og menn består i alle land og varierer i OECD-landene mellom 6 og 37 prosent. De senere årene er lovgivning som diskriminerer kvinner blitt fjernet i mange land. Samtidig mangler fortsatt kvinner i mange land rettigheter når det gjelder skilsmisse, statsborgerskap, arverett og eiendomsrett til jord. I seks land har ikke kvinner rett til abort selv når deres liv er truet. 50 prosent av verdens land forbyr abort etter incest eller voldtekt. Vold i nære relasjoner mot jenter og kvinner er løftet ut av det private rom og har blitt et offentlig anliggende som er straffebelagt i de fleste land. Men fortsatt er hoveddelen av volden mot kvinner skjult. Arbeidet mot kjønnslemlestelse og barneekteskap gir resultater i flere land, men fremdeles utsettes millioner av jenter for denne typen vold og overgrep.

Enkelte land arbeider for å svekke det som er oppnådd siden den store befolkningskonferansen i Kairo i 1994 og kvinnekongressen i Beijing. Disse landene har imidlertid ikke oppnådd å svekke de gjeldende internasjonale normene og standardene for likestilling og kvinners rettigheter.

Norge har som mål ikke bare å verne det som er oppnådd, men også å videreutvikle det normative rammeverket med sikte på å oppnå internasjonal aksept for jenters og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter og for rett til abort. Arbeidet med å utvikle regler og rammeverk for likestilling i FN-systemet, gjennom FNs kvinnekommisjon, ECOSOC og FNs generalforsamling, står sentralt. Norge bidrar også til det internasjonale likestillingsarbeidet gjennom medlemskap i Europarådet, gjennom EU/EØS-samarbeidet og det nordiske likestillings-samarbeidet.

Regjeringen vil

- ivareta kvinners rettigheter og integrering av likestillingsperspektivet i hele bredden av utenriks- og utviklingspolitikken
- prioritere internasjonalt arbeid for å sikre at jenter får samme tilgang til utdanning som gutter
- styrke likestilling som integrert del av arbeidet med næringsutvikling og jobbskaping, samt ha målrettet innsats for å redusere hindringer for kvinners deltakelse i næringslivet
- videreføre et sterkt engasjement for å bekjempe dødelighet og styrke helsetilbudene og reproduktive rettigheter for kvinner og jenter, herunder tenåringsjenter
- styrke den internasjonale innsatsen mot kjønnslemlestelse av jenter
- fortsette arbeidet mot barne- og tvangsekteskap gjennom multilaterale og bilaterale kanaler
- arbeide for internasjonal aksept for seksuelle rettigheter og rett til abort

I tillegg vil regjeringen

- videreføre det nordiske samarbeidet med grunnlag i samarbeidsprogrammet for likestilling 2015–2018
- arbeide for gjennomføring av de nye utviklingsmålene som har et selvstendig mål om likestilling, og der likestilling er integrert i hele målsettet, og arbeide for at alle inngåtte forpliktelser knyttet til likestilling i agendaen for utviklingsfinansiering blir realisert
- at klimaforhandlingene skal ha et tydelig likestillingsperspektiv
- styrke gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner gjennom handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet for 2015–2018
- prioritere innsats for beskyttelse av kvinnelige menneskerettighetsforkjempere og arbeide målrettet for å sikre oppfølging på landnivå av vedtak i FNs generalforsamling

1.8 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det vises her til meldingens kapittel 8.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Hege Haukeland Liadal, Sonja Mandt, Arild Grande og Anette Trettebergstuen, fra Høyre, lederen Svein Harberg, Kårstein Eidem Løvaas og Mette Tønder, fra Fremskrittspartiet, Laila Marie Reiertsen og Ib Thomsen, og fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, mener at likestilling ikke

bare er en grunnleggende menneskerettighet, men også en forutsetning for å lykkes som samfunn. Likestilte samfunn med små forskjeller og stor grad av like muligheter er kvalitativt bedre samfunn enn samfunn med stor grad av ulikhet og diskriminering, og de lykkes bedre.

Komiteen vil understreke at kvinner og menn har lik verdi uavhengig av kjønn, og at kvinner og menn må ha like muligheter for å delta i samfunnet og til å påvirke samfunnsutviklingen, både formelt og i praksis. Komiteen vil understreke at dette er et spørsmål om menneskerettigheter og likeverd.

Komiteen peker på at likestilling ikke kommer av seg selv, men krever målrettet politisk innsats over tid, skal man oppnå ønskede resultater. At Norge troner på toppen over likestilte land på verdensbasis er ikke tilfeldig, men et resultat av langsiktig arbeid og politisk vilje.

Komiteen peker på at arbeidet for økt likestilling og mot diskriminering må ta innover seg at mennesker diskrimineres på flere grunnlag, ofte samtidig. Komiteen støtter at regjeringen vektlegger menns likestillings- og diskrimineringsutfordringer, selv om kvinner på de fleste områder fortsatt er de som merker ulikestillingen og kjønnsdiskrimineringen på kroppen.

Komiteen mener at Norge på flere områder har behov for å styrke innsatsen for økt likestilling. I altfor stor grad hindrer fortsatt gammeldagse oppfatninger av kjønnsrollemønstre kvinner og menn i å reelt sett kunne velge å leve sine liv som de ønsker. Områdene oppvekst og utdanning; arbeidsliv og næringsliv; helse og vern mot vold og overgrep er områder hvor mennesker reelt sett fortsatt opplever stor grad av ulikebehandling på grunnlag av kjønn. Komiteen støtter regjeringens fokus på de fem utpekte hovedområdene hvor en økt innsats trengs for å oppnå økt likestilling og med det større frihet for både kvinner og menn.

Komiteen understreker at Norges innsats for likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken er en solid tradisjon og et viktig arbeid som har fått og får effekt i manges liv utenfor Norges grenser. Komiteen mener dette arbeidet må opprettholdes og styrkes, og støtter derfor regjeringens gjennomgang av innsatsen i denne meldingen.

Komiteen peker på at det er gode politiske grep gjennom mange år, og ambisjoner om et likestilt samfunn, som har gitt resultater og ført til at Norge ligger høyt på likestillingsstatistikken. Til tross for resultatene gjenstår det svært mange utfordringer å løse på likestillingsfeltet. Komiteen støtter de temaområder regjeringen har valgt å fokusere på i meldingen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet slutter seg til store deler av meldingens analyse av hvilke likestillingsutfordringer vi står overfor. Disse medlemmer viser til at analysen i stor grad er den samme som den regjeringen Stoltenbergs stortingsmelding som ble lagt frem i juni 2013 og som Solberg-regjeringen trakk i oktober 2013, bygget på. Den gang ble det sagt at regjeringen Stoltenbergs melding var for dårlig, for lite konkret og at regjeringen trengte tid til å legge frem en styrket og forbedret melding der den viste sin helhetlige likestillingspolitikk, samt komme med flere konkrete tiltak.

Disse medlemmer mener det derfor er underlig at regjeringen har brukt hele to år på arbeidet med meldingen, for så å ende opp med en melding som har kopiert store deler av analysen, men som er fullstendig blottet for tiltak som vil føre likestillingen videre. I mellomtiden har regjeringen til det fulle demonstrert sin reelle likestillingspolitikk, gjennom lengre barnehagekøer og høyere priser, diskusjon om reservasjonsrett for fastleger, kutt i pappakvotene, økt kontantstøtte, likestillingsfiendtlige endringer i arbeidsmiljøloven, innføring av skattekategori 2, bortfall av tiltak mot ufrivillig deltid, og en skattepolitikk som øker likelønns-gapet. Regjeringens politikk har satt likestillingen i revers ved at den har kuttet i og svekket mange av de tiltakene som beviselig har hatt størst effekt på likestillingen i Norge. Regjeringen har etter disse medlemmers mening levert en melding til Stortinget som ikke gjør noe for å rette opp i dette, tvert imot. Før vi kan få likestillingsutviklingen på rett spor, må den nevnte politikken reverseres.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, vil bemerke at det å lage en god melding naturlig vil ta tid. Flertallet mener det er viktig at en sammensatt sak, som likeverd og likestilling, blir behandlet grundig. Flertallet finner også grunn til å minne om at den rød-grønne regjeringen brukte åtte år før de endelig fremmet sin melding, som i stor grad bestod i å bygge opp et byråkrati for å fremme likestilling mellom kjønnene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener regjeringens analyse og fravær av tiltak langt på vei privatiserer ansvaret for likestillingen. Likestilling er ikke noe den enkelte har ansvaret for å skaffe seg, i forhandlinger rundt kjøkkenbordet, med sjefen eller i andre deler av samfunnet. Likestilling er en grunnleggende menneskerettighet og noe fellesskapet og politikken skal sørge for.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, vil fremheve

at samfunnsendringer ikke skjer uten at det enkelte menneske også er med og kjemper det frem. Flertallet vil fremheve at når man jobber for likestilling og likeverd, så ønsker man ikke at alle skal velge likt, men at alle mennesker skal ha like muligheter og rettigheter. Kvinner, menn og familier må ha frihet til å ta egne valg. Staten skal legge rammene og regelverket for å sikre likestilling og likeverd, men innenfor disse rammene og regelverkene må det også være rom for mennesker til å ta egne forpliktende valg.

Flertallet viser til at det ikke bare er viktig å erkjenne likestillingsutfordringer, men også ha konkrete forslag for å løse dem.

Høyre og Fremskrittspartiet i regjering vil:

- Heve kompetansen på likestilling i barnehagen og øke rekrutteringen av menn til det pedagogiske arbeidet.
- Legge til rette for at flere kan velge utradisjonelle utdanninger og karrierer gjennom blant annet
 - å bidra til å rekruttere flere jenter til realfagene gjennom Jenter og teknologi
 - å gjennomgå tilbudsstrukturen i videregående opplæring
 - å vurdere videreutvikling av nettportalen utdanning.no
 - å vurdere videreutvikling av læremidler og materiell til bruk i rådgiverutdanningen, og
 - å vurdere støtte til høgskolenettverk for rådgiverutdanning.
- Styrke kunnskapsgrunnlaget om kjønnsforskjeller i læringsutbytte, gjennomføringsgrad og utdanningsvalg.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Legge frem en stortingsmelding om familiepolitikken.
- Følge opp høring om forslag til endringer i barne-loven som skal fremme likestilt foreldreskap.
- Legge til rette for at barn og unge fra lavinntektsfamilier og jenter med innvandrerbakgrunn får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter som idrett.
- Øke elevenes læringsutbytte gjennom blant annet Lærarløftet og Kompetanse for mangfold.
- Løfte frem gutter og elever med innvandrerbakgrunn som særskilte målgrupper i ny lese- og skrivestrategi.
- Fortsette innsatsen for bedre gjennomføring i videregående opplæring gjennom blant annet Program for bedre gjennomføring, Yrkesfagløftet og utvidelse av forsøksordningen med praksisbrev.
- Følge opp ekspertutvalget som skal vurdere livslang karriereveiledning.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Bidra til flere muligheter for både gutter og jenter som velger utdanninger og yrker for et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked.
- Støtte arbeidet med metoder for å skape likestilling og mangfold i arbeidslivet.
- Bidra til at flere innvandrede kvinner finner innpass i arbeidslivet; blant annet gjennom
 - å styrke Jobbsjansen, og
 - å bedre kvaliteten i introduksjonsordningen og opplæringen i norsk og samfunnskunnskap
- Videreføre og iverksette tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet
- Videreutvikle trepartssamarbeidet om likestilling i arbeidslivet i samarbeid med hovedorganisasjonene.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Legge til rette for mobilitet i arbeidsmarkedet for kvinner og menn, og gjennomføre forskningsprosjekt om hva som fremmer og hindrer mobilitet sett i et kjønnsperspektiv.
- Inkludere flere i arbeid, blant annet ved å innføre et enklere og mer effektivt system for arbeidsmarkedstiltak, som er bedre tilpasset brukernes behov for bistand.
- Følge opp vedtatte endringer i arbeidsmiljøloven som er med på å gi arbeidstakere og arbeidsgivere noe større fleksibilitet og mulighet til å finne løsninger lokalt for å få til større stillingsprosenter og mer heltidsarbeid.
- Fremme en stortingsmelding om livslang læring.
- Styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner gjennom
 - mer kunnskap om årsakene, forebygging og bistand til dem som er utsatt
 - å utvikle offeromsorg og bedre koordineringen i det offentlige hjelpeapparatet
 - å videreutvikle politiets arbeid mot vold i nære relasjoner
 - å iverksette utviklingsprosjekter som kan styrke det kommunale krisesentertilbudet til utsatte grupper.
- Styrke innsatsen mot voldtekt
- Styrke innsatsen mot tvangsekteskap gjennom
 - å styrke det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år som har vært utsatt for tvangsekteskap, trusler om tvangsgifte eller annen æresrelatert vold, og
 - å utrede om dagens rettstilstand er tilstrekkelig for effektiv håndheving av lovverket mot tvangsekteskap.
- Arbeide målrettet mot kjønnslemlestelse gjennom

- å gjennomgå henleggelsene av sakene om kjønnslemlestelse etter straffeloven, og
- å spre kunnskap om de negative helsevirkningene kjønnslemlestelse fører med seg.
- Styrke kunnskapsgrunnlaget om hatefulle ytringer.
- Fortsette å støtte undervisningsopplegg for å forebygge vold og trakassering blant unge.
- Fortsette å støtte frivillige organisasjoner som bidrar i innsatsen mot tvangsekteskap, alvorlige begrensninger av unges frihet og kjønnslemlestelse.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Prioritere forskning på blant annet eldre kvinners helse, arbeidsliv og helse og minoritetskvinners helse innenfor den strategiske satsingen på kvinners helse i Norges forskningsråd.
- Øke kunnskapen om årsakene til uønskede forskjeller i helse- og tjenestetilbud mellom kvinner og menn i et livsløpsperspektiv.
- Sørge for at oppdatert kunnskap om menns og kvinners særlige behov tas i bruk.
- Sørge for bedre forebygging, diagnostikk, behandling og mestring av sykdommer som fører til langvarige sykemeldinger og uførhet blant kvinner.
- Etablere et gratis opphenningsprogram for vaksine mot humant papillomavirus (HPV) for alle jenter opp til 26 år.
- Sørge for tiltak rettet mot eldre kvinners helseutfordringer.
- Sørge for at kjønnsperspektivet blir bedre integrert i beslutningsprosessene og i den praktiske helsetjenesteutøvelsen.
- Sørge for at tjenestene blir rettet mot menns og kvinners ulike behov.
- Sørge for at eventuelle ulike virkninger for menn og for kvinner blir kartlagt ved utvikling og evaluering av tiltak som kan påvirke befolkningens helse.
- Sørge for at helsetjenestene bidrar til bedre muligheter for aktiv deltakelse i samfunnsliv og arbeidsliv for unge kvinner og eldre kvinner som har psykiske og andre helsemessige utfordringer.
- Arbeide for tidlig diagnostikk og målrettede tjenester for menn
- Bygge videre på Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013–2017.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Bidra til at flere kvinner blir gründere gjennom

- å følge opp gründerplanens tiltak for å fremme flere kvinner og større mangfold blant gründere i Norge
- å gi flere unge kvinner erfaring med entreprenørskap og nettverksbygging i regi av Ungt Entreprenørskap
- å styrke FoU-kontrakter til prosjekter i helse-, pleie- og omsorgssektoren
- å bidra til opprettelse av møteplasser for kunnskaps- og erfaringsdeling for gründere innen helse-, pleie- og omsorgssektoren.
- Øke andelen kvinnelige styreledere i selskaper med statlig eierandel, og tilstrebe mest mulig lik representasjon mellom kvinner og menn i styrene i disse selskapene.
- Etablere et måleinstrument for kjønnsbalanse i topplederstillinger i næringslivet for å følge utviklingen over tid, og å sammenligne med andre land.
- Ta initiativ til et utredningsprogram som undersøker forskjeller i andel kvinner i lederstillinger mellom næringslivet, academia og offentlig sektor, og årsaker til dette.
- Følge opp statens forventninger om mangfold og likestilling i Meld. St. 27 (2013–2014) Et mangfoldig og verdiskapende eierskap til selskaper med statlig eierandel i eierdialogen, herunder:
 - Ta opp med selskapene om de har etablert strategier og gjennomfører tiltak for å fremme mangfold og likestilling i virksomheten, og hvordan det kan legges til rette for flere kvinnelige toppledere.
 - Ta initiativ til møteplasser hvor styreledere deler erfaringer om hvordan en kan få frem flere kvinnelige ledere.
 - Gjennom statens eierberetning rapportere på nøkkeltall knyttet til kjønnsfordeling i styrer og toppledelse.
 - Mobilisere flere kvinner til lederstillinger i næringslivet ved å få frem gode eksempler på hvordan næringslivet selv arbeider for å oppnå dette.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Ivareta kvinners rettigheter og integrering av likestillingsperspektivet i hele bredden av utenriks- og utviklingspolitikken.
- Prioritere internasjonalt arbeid for å sikre at jenter får samme tilgang til utdanning som gutter.
- Styrke likestilling som integrert del av arbeidet med næringsutvikling og jobbskaping, samt ha målrettet innsats for å redusere hindringer for kvinners deltakelse i næringslivet.
- Videreføre et sterkt engasjement for å bekjempe dødelighet og styrke helsetilbudene og reproduksjon

tive rettigheter for kvinner og jenter, herunder tenåringsjenter.

- Styrke den internasjonale innsatsen mot kjønnslemlestelse av jenter.
- Fortsette arbeidet mot barne- og tvangsekteskap gjennom multilaterale og bilaterale kanaler.
- Arbeide for internasjonal aksept for seksuelle rettigheter og rett til abort.

I tillegg vil Høyre og Fremskrittspartiet:

- Videreføre det nordiske samarbeidet med grunnlag i samarbeidsprogrammet for likestilling 2015–2018.
- Arbeide for gjennomføring av de nye utviklingsmålene som har et selvstendig mål om likestilling, og der likestilling er integrert i hele målsettet, og arbeide for at alle inngåtte forpliktelser knyttet til likestilling i agendaen for utviklingsfinansiering blir realisert.
- At klimaforhandlingene skal ha et tydelig likestillingsperspektiv.
- Styrke gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner gjennom handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet for 2015–2018.
- Prioritere innsats for beskyttelse av kvinnelige menneskerettighetsforkjempere og arbeide målrettet for å sikre oppfølging på landnivå av vedtak i FNs generalforsamling.

Meldingen tar etter komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiets mening ikke innover seg at det har vært avgjørende, og er nødvendig å fortsette med, å bygge strukturer for likestilling for å oppnå fremgang. I tillegg mener disse medlemmer meldingen underkjenner at det er den helhetlige politikken som i sum gir resultater på likestillingsområdet. Familie-, arbeidsmarkeds- og velferdspolitikken og hvordan den er innrettet, har mest å si for likestillingen i et samfunn. Svekkelse av den vil derav ha negativ effekt.

Disse medlemmer er skuffet, men ikke overrasket over at regjeringens melding er tiltaksløs. Disse medlemmer mener dette langt på vei reflekterer høyresidens manglende forståelse av, interesse for og vilje til å oppnå økt likestilling.

Disse medlemmer understreker at Arbeiderpartiet vil videre, og ikke bare erkjenner likestillingsutfordringene, men også har konkrete forslag for å løse dem. Arbeiderpartiet vil ta følgende grep for å gjøre Norge mer likestilt, fordi økt likestilling kommer ikke av seg selv.

Derfor må noen ha som jobb å fremme likestilling:

Arbeiderpartiet vil:

- Sørge for at det rundt omkring i landet finnes folk som har som jobb å fremme likestilling. Arbeiderpartiet vil lage to nye likestillingscentre og gi de tre som allerede finnes, mer ressurser og makt.
- At regjeringen må holde en årlig redegjørelse for Stortinget om status i arbeidet med å fremme likestilling og mangfold i alle sektorer, slik at vi vet hva som gjøres, og kan diskutere det. Andelen kvinnelige toppledere i virksomhetene departementet har ansvar for, skal inngå i den årlige rapporteringen.
- Vite mer om hva som fungerer. Derfor må CORE – Kjernemiljø for forskning om likestilling – fortsatt få penger til sin forskning, blant annet for å finne ut hvorfor kvinner har høyere sykefravær enn menn.
- Etablere et kontaktutvalg mellom de sentrale myndighetene og likestillingsorganisasjonene, slik at organisasjonene lettere får innflytelse på politikken.
- Gi mer penger til de frivillige organisasjonene på likestillingsfeltet.
- Starte et nytt prosjekt for kommunene og private bedrifter, der de får hjelp til praktisk likestillingsarbeid.

Derfor må noen passe på at reglene følges.

Arbeiderpartiet vil:

- Gi likestillings- og diskrimineringsnemnda mulighet til å kreve at de som har diskriminert, må betale for seg. Skyldkravet for å få oppreisning endres fra grov til vanlig uaktsomhet.
- Gi likestillings- og diskrimineringsnemnda mulighet til å overprøve andre myndigheter når de har diskriminert noen i forbindelse med ansettelser, oppsigelser og lignende. Unntatt er vedtak truffet av Kongen og departementene.
- Innføre fri rettshjelp i saker der nemnda mener man er blitt diskriminert.
- Gi Likestillings- og diskrimineringsombudet økte ressurser.
- Beholde likestillingsloven som egen lov.

Derfor må det stilles klare krav i arbeidslivet.

Arbeiderpartiet vil:

- Starte et eget trepartssamarbeid for økt likestilling med partene i arbeidslivet, som skal få årlige midler over statsbudsjettet.
- Gjenopprette arbeidsmiljøloven som en trygg og god vernelov og fjerne den generelle adgangen til å ansette midlertidig.
- Sette av en årlig pott til lokale tiltak og forsøk for å få flere heltidsjobber.

- Stille krav om at helseforetakene skal redusere bruken av deltidsstillinger.
- Styrke aktivitets- og redegjørelsesplikten ved at alle virksomheter må ha mål for kjønnsbalanse på alle nivåer i bedriften,
- ha begge kjønn representert i eventuelle anbudsoppdrag, og dersom dette ikke er mulig, begrunne det (slik som dagens regler for lærlinger), og gjennomføre opplæring i aktivitets- og redegjørelsesplikten.

Derfor må unge oppmuntres til å velge utradisjonelt.

Arbeiderpartiet vil:

- Utrede muligheten for ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på linjer på videregående skoler der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn.
- Utrede muligheten for ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på studier der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn.
- Gi jenter og gutter som starter på utdanninger der det andre kjønn er i stort flertall, en mentor.
- Utrede likestillingsstipend for å oppmuntre jenter og gutter til å velge utdanninger som har stort flertall av studenter av det andre kjønn. Dette bør også gjelde studier der kvinner eller menn med innvandrerbakgrunn er sterkt underrepresentert.
- Gjøre likestilling til et sentralt tema i barnehagelærerutdanningen, få likestillingsarbeid inn i barnehagen i større grad, og rekruttere flere menn til barnehagene.

Derfor må vi trappe opp arbeidet mot seksuell trakassering.

Arbeiderpartiet vil:

- Forplikte skoler til å jobbe mot seksuell trakassering ved å ta dette inn i opplæringsloven.
- Bygge opp fagmiljøer med spisskompetanse på krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering.
- Inkludere spørsmål om seksuell trakassering i Elevundersøkelsen, slik at vi får mer kunnskap om omfanget.
- Gi organisasjoner som jobber mot mobbing og diskriminering, mer ressurser.
- Kurse rektorer, lærere og andre ansatte i skolen om hvordan man forhindrer mobbing og seksuell trakassering.
- Etablere egne kvinneavdelinger i flere fengsler og vurdere flere egne kvinnefengsler.

Derfor må vi ta også menns likestillingsutfordringer på alvor.

Arbeiderpartiet vil:

- Ta menns likestillingsutfordringer på alvor. Det er 20 år siden Jens Stoltenberg ledet manssrolleutvalget, og det er på tide med et nytt manssutvalg som kan komme med forslag til ny politikk.

Derfor må næringslivet møte krav om å velge kvinner.

Arbeiderpartiet vil:

- Kreve at selskaper der staten har eierandel, legger planer for å få flere kvinnelige sjefer, og at de skal ha minst 40 prosent kvinner i valgkomiteene sine.
- At alle virksomheter som omfattes av redegjørelsesplikten, skal sette mål for bedre kjønnsbalanse på alle nivåer i bedriften, gi obligatorisk opplæring i aktivitets- og redegjørelsesplikten, og lage planer for rekruttering av det underrepresenterte kjønn. Dessuten vil Arbeiderpartiet kreve at begge kjønn deltar i eventuelle anbudsoppdrag, og dersom dette ikke er mulig, begrunne det (slik som dagens regler for lærlinger).
- Utvide statens eierprinsipper for god eierstyring til også å gjelde mål om likestilling.
- Ha som ambisjon at minst 40 prosent av selskapene der staten har eierandel, skal ha kvinnelig styreleder.
- Jobbe for at ledergrupper i selskapene der staten har eierandel, direktorater og statsetater skal bestå av 40 prosent av begge kjønn.
- Ha som mål at 40 prosent av lederne på de øverste nivåene i staten skal være kvinner, styrke satsingen på statlig lederopplæring og kreve at det alltid skal være minst 40 prosent kvinner i alle statlige lederopplæringsprogrammer, og gjøre systematisk rekruttering av kvinnelige mellomledere til en del av det statlige personalarbeidet.

Derfor må vi gjøre mer for dem som opplever vold i nære relasjoner.

Arbeiderpartiet vil:

- Ha mer forskning på vold i nære relasjoner.
- Styrke domstolens kunnskap om vold i nære relasjoner.
- Øke bruken av omvendt voldsalarm.
- Finne ut av behovet for overgangsboliger til voldsutsatte og vurdere å øremerke midler til å opprette flere.
- Styrke det kommunale krisesentertilbudet (ved å legge inn en ny forskriftshjemmel i krisesenterloven slik at innhold og kvalitet i kommunenes krisesentertilbud kan reguleres bedre).

- Evaluere prosjektet «Et spørsmål om ære», som har jobbet mot æresrelatert vold, og fortsette arbeidet, basert på det vi ser virker.
- Be regjeringen komme tilbake med en handlingsplan mot sosial kontroll og æresrelatert vold.
- Hindre at kvinner som kommer til Norge på familieforening, blir værende i voldelige forhold i frykt for å bli sendt ut, ved å gjennomgå regelverket for oppholdstillatelse.

Derfor må vi følge opp våre internasjonale likestillingsforpliktelser.

Arbeiderpartiet vil:

- Be regjeringen legge frem en egen stortingsmelding om hvordan de nye bærekraftsmålene skal gjennomføres, deriblant målet om økt likestilling.
- Føre en mer aktiv likestillingspolitikk i utenriks- og utviklingspolitikken.

Derfor er familiens likestillingsutfordringer også politikernes ansvar.

Arbeiderpartiet vil:

- Øke pappakvoten.
- Fjerne skatteklasse 2 og kontantstøtten.
- Bygge flere barnehageplasser og øke kvaliteten i barnehagene.
- Jobbe for styrkede og bedre ordninger for barnefamilier og i løpet av våren 2016 legge fram forslagene fra partiets familieutvalg.
- Tillate eggdonasjon og dermed fjerne forskjellsbehandlingen som ligger i dagens politikk for assistert befruktning.

Disse medlemmer mener regjeringen og meldingen har et for snevert likestillingsbegrep. Selv om det er store utfordringer langs de tradisjonelle kjønnsdimensjonene, burde meldingen ta innover seg at det tradisjonelle kjønnsbegrepet i dagens samfunn er for snevert, og at mange ikke finner seg til rette i kategoriene mann eller kvinne. Det er etter disse medlemmers mening behov for gjennomgående å anerkjenne at det finnes et mangfold av kjønn, og dette må i større grad prege politikken. Det er etter disse medlemmers mening uheldig at meldingen så konsekvent og gjennomgående peker på mann og kvinne som begreper, da også i meldingens tittel.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere regionale kompetansesentre for likestilling organisert under Bufdir, i tråd med regjeringen Stoltenbergs forslag i Meld. St. 44 (2012–2013) Likestilling kommer ikke

av seg selv. De regionale kompetansemiljøene skal drive pådriver- og håndhevingsarbeid, forske, informere, veilede og motivere offentlige og private virksomheter til aktivt likestillingsarbeid. De tre eksisterende likestillingssentrene på Hamar, i Steigen og i Kristiansand, samt Reform, må styrkes og bli en del av denne strukturen, og det opprettes i tillegg 2 nye sentre slik at hele landet dekkes.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen holde en årlig redegjørelse for Stortinget om status i arbeidet med å fremme likestilling og mangfold i alle sektorer. Andelen kvinnelige toppledere i virksomhetene departementet har ansvaret for, skal inngå i redegjørelsen.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre og øke støtten til CORE – Kjernemiljø for forskning om likestilling i statsbudsjettet for 2017.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere et kontaktutvalg mellom regjeringen og likestillingsorganisasjonene.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen øke støtten til de frivillige organisasjonene på likestillingsfeltet i statsbudsjettet for 2017.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen opprette et nytt kommuneprogram etter modell av 'Likestilte kommuner.'»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innføre fri rettshjelp i saker der likestillings- og diskrimineringsnemnda anbefaler bruk av fri rettshjelp.»

«Stortinget ber regjeringen styrke bevilgningen til Likestillings- og diskrimineringsombudet og -nemnda i statsbudsjettet for 2017.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen opprette et eget trepartssamarbeid for økt likestilling med partene i arbeidslivet.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjenopprette den årlige heltidspotten til lokale forsøk og tiltak for heltidskultur, som regjeringen Stoltenberg innførte over Arbeidsdepartementets budsjett.»

«Stortinget ber regjeringen stille krav om at helseforetakene skal redusere bruken av deltidstillinger.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på linjer på videregående skoler der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

«Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på studier der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen opprette en nasjonal mentorordning for jenter og gutter som starter på utdanninger der det andre kjønn er i stort flertall.»

«Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av likestillingsstipend for å oppmuntre jenter og gutter til å velge utdanninger som har stort flertall av studenter av det andre kjønn. Dette bør også gjelde studier der kvinner eller menn med innvandringsbakgrunn er sterkt underrepresentert. Regjeringen kommer tilbake til Stortinget på egnet måte.»

«Stortinget ber regjeringen gjøre likestilling til et mer sentralt tema i barnehagelærerutdanningen.»

«Stortinget ber regjeringen tilse at likestillingsarbeid integreres i barnehagen, for eksempel gjennom egne likestillingsansvarlige i barnehagene.»

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en plan for å rekruttere flere menn til barnehagene.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennom styringsdialogen oppfordre til å få flere kvinner inn i ansettelsesutvalgene i akademia, samt gjøre ansettelsene åpne og inkluderende.»

«Stortinget ber regjeringen forplikte skoler til å jobbe mot seksuell trakassering ved å ta dette inn som et krav i opplæringsloven.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å bygge opp fagmiljøer med spisskompetanse på krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen inkludere spørsmål om seksuell trakassering i Elevundersøkelsen, for å bedre kartlegge omfanget.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen øke bevilgningene til organisasjonene som jobber mot mobbing og diskriminering, i statsbudsjettet for 2017.»

«Stortinget ber regjeringen innføre obligatorisk kursing av rektorer, lærere og andre ansatte i skolen om hvordan man forhindrer mobbing og seksuell trakassering.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede behovet for egne kvinneavdelinger i flere fengsler og vurdere opprettelse av flere egne kvinnefengsler.»

«Stortinget ber regjeringen opprette et norsk offentlig utvalg om mannsrollen og menns likestillingsutfordringer.»

«Stortinget ber regjeringen utvide statens eierprinsipper for god eierstyring til også å gjelde mål om likestilling.»

«Stortinget ber regjeringen sette seg som ambisjon, og jobbe for, at minst 40 prosent av selskapene der staten har eierandel, skal ha kvinnelig styreleder.»

«Stortinget ber regjeringen jobbe for at ledergrupper i selskapene der staten har eierandel, direktorater og statsetater skal bestå av 40 prosent av begge kjønn.»

«Stortinget ber regjeringen sette mål om, og jobbe for, at 40 prosent av lederne på de øverste nivåene i staten skal være kvinner.»

«Stortinget ber regjeringen styrke satsingen på statlig lederopplæring og kreve at det alltid skal være minst 40 prosent kvinner i alle statlige lederopplæringsprogrammer.»

«Stortinget ber regjeringen gjøre systematisk rekruttering av kvinnelige mellomledere til en del av det statlige personalarbeidet.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke forskningen på vold i nære relasjoner.»

«Stortinget ber regjeringen styrke domstolenes kunnskap om vold i nære relasjoner.»

«Stortinget ber regjeringen gjøre tiltak for å øke bruken av omvendt voldsalarm, der dette kan være aktuelt.»

«Stortinget ber regjeringen utrede behovet for overgangsboliger til voldsutsatte og vurdere å øremerke midler til kommunene for å opprette flere.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen styrke det kommunale kriesentertilbudet ved å legge inn en ny forskriftshjemmel i kriesesenterloven slik at innhold og kvalitet i kommunenes kriesentertilbud kan reguleres bedre.»

«Stortinget ber regjeringen evaluere prosjektet 'Et spørsmål om ære', som har jobbet mot æresrela-

tert vold, og fortsette arbeidet, basert på evalueringen.»

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan mot sosial kontroll og æresrelatert vold.»

«Stortinget ber regjeringen legge frem en egen stortingsmelding om hvordan FNs bærekraftsmål skal gjennomføres, deriblant målet om økt likestilling.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at denne meldingen fremmer tiltak for å gi mennesker like rettigheter og like muligheter. Flertallet tar på alvor at mennesker kan være født med et biologisk kjønn, men ha en annen opplevd kjønnsidentitet. Regjeringen har derfor foreslått å gjøre det enklere å endre sitt juridiske kjønn.

Komiteen viser til at innvandrerkvinner kanskje er den gruppen som har lengst igjen til reell likestilling i Norge. Vi har allerede i dag svært lav yrkesdeltagelse blant kvinner i enkelte innvandrergrupper. De har høy arbeidsledighet. Mange av dem får en alderdom med svake pensjonsrettigheter. De har dårligere helse og lever kortere enn andre kvinner i Norge. Er de alenemødre, lever over 50 prosent av dem av sosialhjelp. Alenemødre fra Asia og Afrika utgjør nå over 80 prosent av alle alenemødre i Norge på sosialhjelp. For disse kvinnene er evnen til å forsørge seg selv den aller viktigste likestillingskampen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener det er viktig at dette perspektivet blir vektlagt når vi i år skal ta imot så mange som opp mot 60 000 som søker trygghet i Norge. Disse medlemmer mener at dette perspektivet må vektlegges tyngre i utformingen av framtidens likestillingspolitikk.

Komiteen ser at økt sysselsetting hos innvandrerkvinner er viktig, både for å bekjempe fattigdom, få mennesker ut av isolasjon og for å fremme likestilling.

Komiteen viser til at gjennom opprettelsen av Jobbsjansen har arbeidet med sysselsetting blant kvinner som har innvandret, blitt styrket. Målet med Jobbsjansen er å øke sysselsettingen blant innvandrere som står langt fra arbeidsmarkedet, og som ikke omfattes av andre ordninger. Prioritert målgruppe for ordningen er hjemmeværende kvinner. Jobbsjansen skal gjennom individuelt tilpassede programmer gi kvalifikasjoner for å delta i arbeidslivet, bedre ferdigheter i norsk og bedre innsikt i norsk samfunnsliv. I 2013 gikk tre av fem tidligere hjemmeværende kvin-

ner direkte ut i arbeid eller utdanning etter avsluttet program. Jobbsjansen utvides, og regjeringen foreslår å styrke arbeidet med 10 mill. kroner i 2016 sammenlignet med saldert budsjett.

Komiteen vil også vise til at utfordringene vi ser på integreringsfeltet, også er likestillingsutfordringer. God integreringspolitikk er god likestillingspolitikk. Det å ha mulighet til å forsørge seg selv, frihet fra vold og uønsket sosial kontroll og mulighet til utdanning er ikke bare grunnleggende for likestilling, men også for integrering.

Komiteen viser til at dersom alle skal ha reell mulighet til deltakelse på like vilkår, må enhver så langt det er mulig gis frihet til å velge i tråd med egne preferanser og overbevisninger. Frihet til å velge i tråd med tradisjonelle kjønnsroller er imidlertid bare reell om den enkelte også har frihet til å velge på tvers av tradisjon. Politikken må legge til rette for slik reell valgfrihet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at der er vi ikke i dag, men skal vi komme videre, trenger vi en ny likestillingspolitisk kurs, og slett ikke den vei regjeringen har valgt, der valgfriheten for mange er blitt mindre reell etter to år med blå-blå politikk.

Disse medlemmer merker seg at meldingen ikke viderefører de nødvendige tiltak regjeringen Stoltenberg foreslo i sin melding, og at den heller ikke kommer med nye grep for økt likestilling. Tvert imot er de tiltak som meldingen byr på, enten for små til å føre til strukturelle endringer eller overhodet ikke likestillingstiltak. Disse medlemmer finner det derfor nødvendig å fremme en rekke tiltak for å få fortgang og fremgang i likestillingen.

Komiteen peker på at Norge har kommet langt når det gjelder juridiske virkemidler for å fremme likestilling. Utfordringen er å sikre at de rettslige forpliktelsene følges opp for å nå målene i likestillingspolitikken. Et hovedgrep fremover må derfor være å rette innsatsen mot lokalt nivå. Likestillingsutfordringer må først og fremst finne en løsning der folk bor og arbeider, i kommunene og i den enkelte virksomhet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, vil fremheve at likestilling er et felles samfunnsansvar. Flertallet mener meldingens perspektiv om at likestilling ikke kan skapes av det offentlige alene, er viktig. Det må arbeides sammen med sivilsamfunn, næringsliv og andre aktører for å styrke likestillingen. Det er viktig å støtte opp under gode initiativ, prosjekter og forbilder som bidrar til likestilling og likeverd.

Det er, etter komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkepartis mening, i dag allerede for stor avstand mellom de rettigheter likestillings- og antidiskrimineringsloverket gir og den likestillingen folk opplever å reelt ha i hverdagen sin. Dette skyldes etter disse medlemmers mening i stor grad manglende iverksettingsstruktur for likestillingspolitikken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det er en utfordring fremover å sikre en større gjennomføringskraft i likestillingspolitikken. Likestillingsutfordringer må finne en løsning der folk bor og arbeider, i kommunene og den enkelte virksomhet. Det mangler per i dag et landsdekkende tilbud om støtte og veiledning til offentlige og private virksomheter for å fremme likestilling. Disse medlemmer viser til at Skjeie-utvalget og regjeringen Stoltenbergs stortingsmelding foreslo ulike varianter av å etablere en struktur for å forankre og gjennomføre likestillingspolitikken lokalt, med regionale kompetansemiljø for likestilling formelt etablert under BUFdir. Disse medlemmer viser videre til at disse sentrene ble foreslått å være pådriverne, veiledere og motivatører til aktivt likestillingsarbeid i kommuner, på skoler og arbeidsplasser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener at å tilrettelegge for god analyse og dokumentasjon av likestillingsstatus gir det beste grunnlag for å føre en kunnskapsbasert politikk for likestilling.

Komiteen viser til at CORE – Kjernemiljø for likestillingsforskning – har i prosjektperioden 2013–2016 vært samfunnets viktigste leverandør av slik kunnskap, særlig hva gjelder arbeidsliv.

Kontrakten med CORE går ut i år, og komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener forskningsinnsatsen må fortsette på minst tilsvarende nivå i en ny prosjektperiode.

Disse medlemmer ber regjeringen videreføre og vurdere å øke støtten til CORE – Kjernemiljø for likestillingsforskning – i en ny forskningsperiode.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at kontrakten med CORE går ut i 2016. Flertallet avventer vurderingen fra regjeringen om eventuell videre finansiering.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet peker på at likestilling handler om like rettigheter og reelle muligheter for alle kjønn. Disse medlemmer mener regjeringen langt på vei beskriver områder hvor menn diskrimineres eller

opplever å ha færre reelle muligheter enn kvinner, men at regjeringen på ingen måte foreslår tiltak for å gjøre noe med dette.

Det er etter komiteens mening bekymringsfullt at gutter er i flertall av dem som faller fra under utdanning, og derfor ender opp med færre valgmuligheter senere i livet, og øker sjansen for utenforskap. Det er etter komiteens mening nødvendig å forske mer på hvorfor det er slik at gutter ofte blir hengende etter i skolen, i de årene de avgjørende utdanningsvalgene tas. De valg jenter og gutter tar i alderen 15–19 år får avgjørende betydning for resten av yrkeslivet. Bedre rådgivning og veiledning er her avgjørende for å bryte opp de kjønnsdelte utdannings- og dermed yrkesvalgene.

Foruten det faktum at menn oftere har rusproblemer, oftere ender i kriminalitet, sjelden oppsøker helsethjelp og har lavere forventet levealder og høyere selvmordsrisiko enn kvinner, mener disse medlemmer at menn har flere likestillingsutfordringer vi må ta på større alvor, og som på sikt vil komme til å forsterke en del av de generelle likestillingsutfordringene. Eksempler på dette er at kvinner nå er i flertall på en god del utdanninger og dermed fremtidig i yrkesgrupper, at menn som blir utsatt for vold i nære relasjoner eller seksuelle overgrep, langt på vei usynliggjøres, at minoritetsmenn ofte diskrimineres, at en stadig voksende andel menn opplever å leve som ufrivillige enslige og barnløse (mot sin vilje ikke få barn), og at menn opplever å komme til kort i omsorgen for barn, for eksempel ved uttak av foreldrepermisjon.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til Mannspanelet som daværende barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem satte ned i 2007, som senere dannet grunnlaget for St.meld. nr. 8 (2008–2009) om menn, manssrollen og likestilling. Disse medlemmer mener det er på tide med et nytt systematisk arbeid som ser på likestillingsutfordringer menn møter, og ber derfor regjeringen sette ned et offentlig utvalg som skal utrede likestillingsstatus for menn, og foreslå tiltak for å bøte på dem.

Disse medlemmer ber regjeringen sette ned et offentlig utvalg som skal se på likestillingsutfordringer menn i Norge møter i dag.

Komiteen viser til at likestilling og likeverd er like for menn som for kvinner. Komiteen vil fremheve at meldingen belyser de utfordringene som gutter og menn møter i dag. Det gjelder blant annet den høye andelen gutter som ikke fullfører videregående opplæring, og at gutter ofte velger mer kjønnsstrasjonelt enn jenter når det gjelder utdanning og arbeid.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at LHBTI-befolkningens utfordringer er lite belyst i meldingen, men at regjeringen har varslet en LHBTI-handlingsplan i løpet av 2016. Disse medlemmer mener det er på høy tid at regjeringen kommer på banen med en slik konkret handlingsplan for å øke likestillingen for LHBTI-befolkningen, da det er to år siden regjeringen Stoltenbergs handlingsplan gikk ut.

Komiteen arbeider for et samfunn der LHBTI-personer på lik linje med heterofile skal kunne leve ut sin identitet, kjærlighet, seksualitet og sine kjønnsuttrykk uten å oppleve diskriminering, hatkriminalitet, usynliggjøring eller trakassering.

Det er etter komiteens mening langt igjen før vi er der vi skal være i så måte. Det trengs en forsterket innsats for å komme videre. Det er etter komiteens mening store uløste utfordringer som må løses før LHBTI-befolkningen får sine formelle rettigheter ivaretatt, og kan oppleve reell likestilling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet forventer at regjeringens handlingsplan fremmes i første halvdel av 2016, og at den inneholder nye konkrete tiltak, samt et løfte om sterkere finansiering i de årlige budsjettene, for å møte utfordringene på LHBTI-feltet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er kjent med at regjeringen jobber med en ny plan på dette området og ser frem til at denne kommer til Stortinget til behandling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet understreker at frivillige organisasjoner har hatt en viktig rolle i utviklingen av likestillingspolitikken. Disse medlemmer merker seg at regjeringen de siste årene reelt sett har påført de frivillige organisasjonene på feltet økonomiske kutt. Disse medlemmer mener dette er svært uheldig, da det viktige pådriverarbeidet disse representerer er noe vi trenger mer av, skal vi få likestillingen videre.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti ber regjeringen etablere et kontaktutvalg mellom de sentrale myndighetene og likestillingsorganisasjonene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet ber regjeringen øke tilskuddet til de frivillige organisasjonene på likestillingsfeltet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at vi

i Norge har kommet langt når det gjelder likestilling mellom kvinner og menn, men dessverre opplever mange mennesker at deres muligheter blir begrenset enten av formelle lover og regler, eller av sterke forventninger og holdninger. Disse medlemmer vil påpeke at like muligheter ikke bare må være formelle og juridiske, men at også holdninger og sosialt press kan hindre likestilling og likeverd. Reell likestilling betyr at kvinners status, makt og rettigheter må styrkes betraktelig. Disse medlemmer mener det er viktig at unge jenter og gutter ikke formes inn i kjønnsroller som legger begrensninger på deres valg og hindrer deres eget mangfold.

Komiteen vil understreke at likestillingsutfordringene er store både nasjonalt og internasjonalt, og at det er behov for politiske virkemidler i det videre arbeidet. Å sikre kvinner like muligheter og rettigheter som menn bør fortsatt være en prioritert samfunnsoppgave.

Komiteen viser til at likestilling er en forutsetning for demokrati. Både kvinner og menn skal ha mulighet til å påvirke de beslutningene som angår dem. Makt og innflytelse er fremdeles ujevnt fordelt mellom kvinner og menn i norsk samfunnsliv. Komiteen vil påpeke at kvinners deltakelse i politikk er et svært viktig område når det gjelder skjevfordeling av ressurser og makt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti vil påpeke at det er et demokratisk underskudd i politikken fordi kvinnerepresentasjonen de siste tiårene ikke har økt.

Komiteen mener særtiltak for kvinner må få enda større oppmerksomhet for å motvirke alle former for diskriminering av kvinner i politikken. Komiteen vil videre påpeke at en sterk sivil sektor er av avgjørende betydning for å sikre frihet, mangfold og maktbalanse i samfunnet. I likestillingsspørsmål har mange frivillige organisasjoner en lang og stolt tradisjon. Frivillige organisasjoner har sin styrke i at de mobiliserer og bruker frivillig innsats. Komiteen vil vise til at frivillige organisasjoner bidrar til at flere kommer til orde. De er en kanal der hver enkelt kan bidra og engasjere seg, både for egne rettigheter og andres, og er således en viktig arena for kvinner og menn, på likestillingsområdet og andre områder.

Som regjeringen peker på i meldingen, legger det offentlige mye av rammene for all samfunnsvirksomhet, i arbeidsliv, næringsliv og sivil sektor. Regelveverk, budsjetter og finansieringsordninger skal bidra til likebehandling og forutsigbarhet. Det offentlige, på alle nivåer, er forpliktet til å arbeide målrettet for å legge til rette for handling som fremmer likestilling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener Norge mangler strukturer for likestillingsarbeid og gjennomføringsevne på likestillingsfeltet. Det gjenstår utfordringer når det gjelder gjennomføring av likestillingsmålene i praksis. Offentlige og private virksomheter trenger støtte og veiledning for å fremme likestilling. Det er viktig med gode systemer for å spre erfaringer med tiltak og metoder som virker.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Bondevik II flere ganger leverte et såkalt «gender budget» eller en likestillingsvurdering av statsbudsjettet. Dette var et tillegg til statsbudsjettet som vurderte fordelingen av offentlige ressurser i et kjønnsperspektiv, både på inntektssiden og utgiftssiden, og det var et viktig verktøy for å motvirke uønskede skjeve fordelinger av ressurser i samfunnet, og innenfor enkelte virksomheter.

Disse medlemmer mener en slik likestillingsvurdering av statsbudsjettet bør være fast praksis og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen levere et tillegg til statsbudsjettet som gir en likestillingsvurdering av statsbudsjettet i sin helhet.»

2.1 Like muligheter for jenter og gutter, jf. kapittel 1.2

Komiteen peker på at kjønnsroller og forventninger fra barnsben av påvirker jenters og gutters valgmuligheter og reelle valg, til tross for at kvinner og menn, jenter og gutter har de samme rettighetene. Komiteen mener barnehagen og skolen er avgjørende arenaer for å motvirke dette. Skal vi klare å skape et likestilt samfunn, er det avgjørende at barn møtes med de samme forventningene og gis de samme mulighetene, uavhengig av kjønn. Grunnlaget for valg senere i livet legges tidlig, og barnehagen og skolen har en avgjørende rolle i å legge til rette for at jenter og gutter opplever reell valgfrihet.

Komiteen peker på at det kjønnsdelte arbeidsmarkedet starter med et kjønnsdelt utdanningssystem. Rådgivning i skolen må vektlegge og bidra til at jenter og gutter i økt grad velger utradisjonelle utdanninger. Komiteen er bekymret for det store frafallet i videregående skole, der gutter dominerer statistikken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener regjeringen må gjøre mer for å øke gjennomføringsgraden, og se dette i et kjønnsperspektiv.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er tilfreds med

regjeringens innsats for å styrke likestillingen, og skape et bedre diskrimineringsvern for alle. Meldingen presenterer retningen for regjeringens likestillingspolitikk. Dette er et langsiktig og målrettet arbeid.

Komiteen ser at Norge har kommet langt når det gjelder likestilling, men at vi fortsatt har utfordringer med å nå likestilling i det norske samfunnet. Komiteen er tilfreds med at regjeringen har valgt å rette innsatsen mot fem områder der det fremdeles er tydelige utfordringer for likestilling: Vold og overgrep; oppvekst og utdanning; arbeidsliv; helse; næringsliv og entreprenørskap.

Komiteen understreker at likestilling ikke skapes av det offentlige alene. Likestilling skapes på arbeidsplassene, der folk bor og i samarbeid med frivillig sektor. Det er derfor viktig å støtte opp om de gode initiativene, prosjektene og forbildene som bidrar positivt til likestilling og til å endre tradisjonelle mønstre.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, peker på det faktum at denne regjeringen vil føre en likestillingspolitikk der alle har mulighet til å ta de valgene de ønsker, uavhengig av forventninger. Flertallet ser at regjeringen vil fjerne hindringer som begrenser kvinners og menns valgfrihet. Kvinner og menn har i dag like rettigheter, men vi må sørge for at de også opplever at de har like muligheter.

Komiteen vil understreke at likestilling handler om både kvinner og menn og at det må pekes på utfordringene som angår gutter og menn i dag. Blant annet den høye andelen gutter som ikke fullfører videregående opplæring og at gutter ofte velger mer kjønnstradisjonelt enn jenter når det gjelder utdanning og arbeid.

Komiteen ser at det er mange utfordringer på integreringsfeltet, dette er også likestillingsutfordringer. God integreringspolitikk er også god likestillingspolitikk. Det å ha mulighet til å forsørge seg selv, frihet fra vold og uønsket sosial kontroll og mulighet til utdanning, er ikke bare grunnleggende for likestilling, men også for integrering.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, vil fremheve at regjeringen og samarbeidspartiene vil øke kompetansen om likestilling i barnehagene og viser til at det er viktig at vi begynner tidlig.

Flertallet mener det er viktig å øke rekruttering av menn som barnehagelærere, slik at barna får gode rollemodeller av begge kjønn.

Flertallet mener det er viktig å styrke kunnskapsgrunnlaget om kjønnsforskjeller i læring, gjennomføring og utdanningsvalg.

Flertallet mener det er viktig å se på rådgivningen som unge får i skolen og via nettsider.

Flertallet mener det er viktig å støtte Jenter og teknologi, som skal bidra til å rekruttere flere jenter til realfagene.

Flertallet er tilfreds med at regjeringen har et sterkt fokus på dette.

Utdanning

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener at for mange utdanninger fremdeles bærer preg av at studentene velger kjønnstradisjonelt. Disse medlemmer merker seg at regjeringen ønsker å legge til rette for at flere velger utradisjonelle utdanninger.

Det er etter disse medlemmers mening stadig en utfordring å lage et skoleløp som legger til rette for at alle barn skal lykkes og ha reelt like muligheter for å velge utdanning og arbeid. Det er også fremdeles store utfordringer når det kommer til kjønnsbalanse i academia, for eksempel blant kvinnelige professorer og rekruttering til vitenskapelige stillinger, uten at regjeringen lanserer noen nye tiltak for å rette opp i dette. Derimot peker disse medlemmer på at det i meldingen stadig trekkes frem at utviklingen går i riktig retning. Disse medlemmer mener det er behov for ytterligere tiltak på dette feltet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er tilfreds med at Stortinget i statsbudsjettet har bevilget penger til prosjektet «Menn i helse» for å rekruttere flere menn til jobber innen helse, der det blant annet trengs flere mannlige sykepleiere.

Flertallet vil understreke at det går i riktig retning selv om andelen kvinnelige professorer i Norge har økt sakte, men sikkert de siste ti årene. Og denne utviklingen har fortsatt i riktig retning også etter regjeringsskiftet.

Komiteen mener lik rett til utdanning er en av grunnpilarene i det norske utdanningssystemet og en forutsetning for et samfunn med like muligheter for alle. Med lik tilgang mener vi at alle som er faglig kvalifisert skal ha tilgang til utdanning, uavhengig av etnisitet, språk, religiøsitet, livssyn, seksuell orientering, funksjonsnivå, kjønn, sosial og sosioøkonomisk bakgrunn.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at skal dette prinsippet ivaretas, krever det at det jobbes

målrettet for å utvikle hele den menneskelige ressursen og sikre en bedre representasjon av underrepresenterte grupper i utdanningssystemet. Da kan vi ikke bare tenke økonomiske støtteordninger og formelle rettigheter, men må se dypere på hvilke strukturer som spiller inn på faktorer som utdanningsvalg, faglige og yrkesmessige prioriteringer, faglig selvtilit og kjønnsbalanse. Disse medlemmer mener dette perspektivet er for svakt i meldingen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Kristelig Folkeparti, viser til at høyere utdanning og forskning er avgjørende for å bygge framtidens Kunnskaps-Norge. For flertallet er det et mål at befolkningen med høyere utdanning skal gjenspeile den generelle befolkningen i landet. Derfor er det utviklende og viktig at et bredt mangfold er representert i academia, både blant dem som underviser og forsker, og blant dem som tar utdanning.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener at Norge skal ligge i verdenstoppen når det kommer til inkludering og likestilling i skole og utdanning. For å oppnå dette mener disse medlemmer at vi må bruke flere virkemidler. For å oppnå reell likestilling trengs endring av lover, bevisst organisering av arbeids- og samfunnsliv, men også mer debatt, informasjon og holdningsskapende arbeid.

Disse medlemmer mener det er rett å forskjellsbehandle kjønn når dette er nødvendig for å skape full likestilling. Å forskjellsbehandle handler etter disse medlemmers mening om å utligne ulemper og sikre at alle stiller likt i utgangspunktet. Dette gjelder også i utdanningssystemet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at arbeid på lokalt plan med å sikre utradisjonelle utdanningsvalg er en åpenbar oppgave for kompetansesentrene for likestilling som disse medlemmer foreslår opprettet, og som omtales videre under punktet «Organisering av likestillingsarbeidet».

Disse medlemmer peker på at de kjønnsstrasjonelle utdanningsvalgene er særlig fremtredende i yrkesopplæringen. Det er om lag ni prosent gutter innen helse- og omsorgsfag og tre til fire prosent jenter som velger Teknikk og industriell produksjon og Elektrofag. Om dette skal endres må rådgivningstjenesten i ungdomsskolen styrkes, og fylkeskommunen bør ha en likestillingsansvarlig som kan samarbeide med ungdomsskolene og elevene. Oppmerksomhet på utradisjonelle valg bør også være et viktig perspektiv i valgfaget Utdanningsvalg, der elever i ungdomsskolen lærer om yrkes- og utdanningsvalg. I ungdomsskolen bør det også organiseres prosjekt

med rollemodeller, og nettverk for elever som velger utradisjonelt.

Fagbrev bør etter disse medlemmers mening gi mulighet til opptak til høyere utdanning med relevans for det enkelte fag- og svennebrev gjennom y-veien. Det bør utvikles flere y-veier inn i høyere utdanning.

Disse medlemmer viser til meldingen der det står at rådene for yrkesopplæringa også har fått i oppdrag å jobbe med kjønnsutradisjonelle valg. Dette er bra, men mye kan gjøres allerede nå, som likestillingsansvarlig i fylkeskommunen, prosjekt rollemodeller, nettverk og bedre rådgiving.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, er tilfreds med det økende antall kvinner som velger høyere utdanning og at det er en positiv endring man har sett gjennom de senere årene. Videre er det viktig med et økt fokus på hvordan man kan rekruttere flere kvinner til typisk mannsdominerte jobber, og utdanningsinstitusjonene har et ansvar for at flest mulig, uansett kjønn, fullfører videregående skole og starter på et studieløp.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, merker seg at Arbeiderpartiet vil ty til lover, tvang og sanksjoner for å gjennomføre endringer i samfunnet. Høyre og Fremskrittspartiet mener endringer og holdninger best mulig skjer gjennom debatt, tilrettelegging og ulike insentivordninger. Dette flertallet mener man vil få unge mennesker til å ta utradisjonelle utdanningsvalg ved satsing lokalt i kommunene og på barneskolen, og dette flertallet ser fram til å se hva kommuner som har vært arbeiderpartistyrte i flere år har oppnådd av tiltak på dette området.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti vil ha et academia hvor midlertidigheten er lavere enn i dag, og hvor de faste jobbene er likt fordelt mellom kvinner og menn. Derfor er det viktig at temaet er oppe til stadig diskusjon i og mellom utdanningsinstitusjonene og myndighetene.

Disse medlemmer etterlyser en tydeligere plan for dette arbeidet og mener at Kunnskapsdepartementet systematisk må følge opp dette i sin styringsdialog.

Disse medlemmer peker på at gjennom gode politiske grep over flere år har målet om et likestilt samfunn gitt resultater – spesielt hvis vi ser på kvinner og menns deltakelse i utdanningssystemet. Over 55 prosent av de med høyere utdanning i 2014 var kvinner. Samtidig er utdanningsvalgene fortsatt

tradisjonelle. Få menn utdanner seg innen de store helse- og omsorgsyrkene og innen pedagogiske fag og lærerutdanning og få kvinner innen teknologiske fag og matematisk-naturvitenskapelige fag.

I meldingen går regjeringen derimot langt i å avvise kjønnspoeng som et tiltak for å bedre kjønnsbalansen på studier, selv om det finnes enkelte utdanninger som har særskilt dårlig kjønnsbalanse. Å skulle vente på at dette går seg til, er en lite ambisiøs likestillingspolitikk.

I Europa ser vi flere land som innfører nasjonale strategier for å sikre bred rekruttering til høyere utdanning, og disse medlemmer mener at Norge også bør starte opp et slikt systematisk arbeid. Disse medlemmer mener at det må utarbeides en rekrutteringsstrategi for å motvirke kjønnsulikhet i utdanningsløpet og akademien.

Disse medlemmer viser til at kvinner oftere enn menn velger bort en akademisk karriere. Dette viser at det fortsatt er behov for et målrettet arbeid for økt likestilling innad i akademien, og det må møtes med en tydeligere karrieropolitikk for å møte utfordringer med stor grad av midlertidige stillinger og for lite likestilling. Både forsknings- og undervisningsstillinger i akademien må legges til rette slik at det er enkelt for kvinner og menn å kombinere arbeid og omsorg for barn, og det er et problem at karriereveiene i dag er så usikre med det høye antallet midlertidige stillinger. Slik blir også midlertidige stillinger i akademien et hinder for å kombinere omsorg for barn med arbeid.

Disse medlemmer peker på at måten mange ansettelsesprosesser foregår på, og hva som vektlegges i dette og i opprykksprosesser, er viktig i et likestillingsperspektiv. Disse medlemmer mener et konkret tiltak som vil fungere, er at ansettelsesutvalgene må være representative og ansettelsesprosessene åpne og inkluderende. Disse medlemmer mener at om elever og fremtidige studenter skal kunne ta et opplyst valg om hvilken utdannings- og studieretning de ønsker å gå videre med, trengs det både en god rådgivningstjeneste på ungdomsskole og i videregående skole, samt gode og målrettede informasjons- og rekrutteringskampanjer. I en undersøkelse gjennomført av Virke i 2014, kom det frem at over 50 prosent av elevene i videregående skole var misfornøyd med rådgivningstjenesten.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at regjeringen Stoltenberg på flere områder styrket rådgivningstjenesten og mener det er behov for en ytterligere styrking.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener meldingen i for stor grad plasserer ansvaret for utdan-

ningsvalg på arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene og merker seg at regjeringen ønsker at disse skal være mer bevisste i profileringen sin. Etter disse medlemmers mening bør temaet også være gjenstand for oppfølging fra myndighetene. Temaet bør også være gjenstand for oppfølging fra myndighetene i styringsdialogen, og noe utdanningsinstitusjonene må rapportere på.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at regjeringen har styrket arbeidet med å gi en bedre rådgivertjeneste i videregående skole. Regjeringen har lagt til rette for opprettelsen av en masterutdanning i karriereveiledning i 2014 for å styrke kvaliteten i rådgivningstjenesten i skolen og karriereveiledningen for øvrig.

2.2 Likestilling i arbeidslivet, jf. kapittel 1.3

Komiteen peker på at arbeidslivet er en arena hvor vi fortsatt har store uløste likestillingsutfordringer. Til tross for et relativt høyt nivå av likestilling i det norske samfunnet, er det norske arbeidsmarkedet svært kjønnsdelt. Kvinner og menn velger i stor grad tradisjonelle manns- og kvinneyrker. Altfor mange, spesielt kvinner, arbeider ufrivillig deltid. På tross av innsats over år har vi ikke klart å utligne likelønnsgapet mellom kvinner og menn. Diskriminering ved ansettelser skjer i økende grad på tross av vårt tydelige antidiskrimineringslovverk, spesielt for mennesker med innvanderbakgrunn og gravide kvinner. Med tanke på sysselsettingsbehovet vårt og kvaliteten på de offentlige tjenestene i årene som kommer, spesielt i helse- og omsorgssektoren, samt yrkesfagene generelt, er det avgjørende at vi klarer å legge til rette for bredere rekruttering på tvers av kjønn. Komiteen understreker partene i arbeidslivets avgjørende rolle når det gjelder å arbeide for et mer likestilt arbeidsliv, både når det gjelder bredere rekruttering og å utligne likestillingsutfordringene på arbeidsmarkedet, i arbeidslivet og i samfunnet i sin helhet. En økt bruk av trepartssamarbeidet som verktøy er etter komiteens mening avgjørende for å løse disse likestillingsutfordringene. Komiteen viser til regjeringens omtale og vektlegging av trepartssamarbeidet for økt likestilling.

Komiteen peker på viktigheten av innretningen av familierpolitikken når det kommer til likestilling i arbeidslivet og i samfunnet i sin helhet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener det fortsatt er slik at kvinner tar mer ansvar hjemme enn menn, og dette får konsekvenser for likestillingsnivået innad i den enkelte familie, deres posisjon i arbeidslivet og i samfunnet generelt.

Komiteen understreker at familiepolitikken må legges til rette for at både kvinner og menn kan arbeide og ta seg av barn, og ikke måtte velge enten eller.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti merker seg at regjeringen arbeider med en egen stortingsmelding om familiepolitikk, og understreker at virkemidlene i den varslede meldingen må understøtte målene i denne meldingen.

Komiteen viser til at arbeidsinntekt er den viktigste måten å forsørge seg på. Det skal lønne seg å jobbe. Det å kunne forsørge seg selv er grunnleggende for likestilling.

Komiteen viser til at Norge er på toppen når det gjelder yrkesdeltakelse både for kvinner og menn og at dette er en styrke. Men det norske arbeidsmarkedet har klare skiller etter kjønn. Komiteen ser utfordringene med et kjønnsdelt arbeidsmarked. Kvinner og menn er i stor grad konsentrert i forskjellige yrker og arbeider i forskjellige næringer. Komiteen ser at dette fører til lite fleksibilitet i arbeidsmarkedet og skaper begrensninger for den enkelte og for samfunnet.

Komiteen bekymrer seg over at deltidsarbeid er mer utbredt i sektorer der kvinner er i flertall, og kvinners sykefravær er høyere enn menns. Sysselsettingen blant grupper av innvandrede kvinner er urovekkende lav.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen og samarbeidspartiene legger til rette for mer heltidsarbeid.

Flertallet mener det er viktig å fortsette arbeidet for å redusere sykefraværet.

Flertallet mener det er viktig å fokusere på samarbeidet med arbeidslivets parter om likestilling i arbeidslivet er viktig og skal videreutvikles.

Flertallet mener det er viktig å støtte pilotprosjekt om sertifisering av virksomheter som møter en likestillings- og mangfoldsstandard, i regi av Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner.

Flertallet mener det er viktig å ha styrket, og fortsette å styrke, Jobbsjansen for å få flere innvandrerkvinner i arbeid.

Flertallet mener det er viktig å gjennomgå norskopplæring og introduksjonsprogram for at enda flere nyankomne kommer i videre utdanning eller arbeid.

Flertallet er tilfreds med at regjeringen har et sterkt fokus på dette.

Komiteen mener at det å delta i arbeidsmarkedet, kunne kombinere arbeid og familieliv, og å ha en lønn det går an å leve av, er grunnleggende for likestilling mellom menn og kvinner. I dag har alle like formelle rettigheter til å delta. Norske kvinner har i dag høy yrkesdeltakelse sammenlignet med andre land, og deres yrkesdeltakelse er nesten på høyde med menns. Velferdsordninger som gjør det mulig å kombinere yrkesdeltakelse med barn, har vært viktig for denne utviklingen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at det likevel er fortsatt systematiske kjønnsforskjeller i det norske arbeidsmarkedet. Kvinner jobber i større grad deltid, innehar sjeldnere lederposisjoner, har lavere inntekt, høyere sykefravær og uførhet, og det er store kjønnsforskjeller etter både sektor, bransje og stillingskategori. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet henger i stor grad sammen med kjønnsdelte utdanningsvalg.

Det eksisterer fortsatt for mange barrierer som hindrer mange i å delta fullt ut. Arbeidslivet er etter komiteens mening den viktigste arenaen for sosial inkludering. Full sysselsetting er nødvendig for et bærekraftig velferdssamfunn.

Komiteen peker på at en ujevn kjønnsbalanse i arbeidslivet gjør at vi ikke drar full nytte av begge kjønnsressurser og talenter. Den skjeve kjønnsfordelingen i arbeidsmarkedet bidrar til å vedlikeholde seiglivede og gammeldage forestillinger om hva som er «kvinnelig» og «mannlig».

Større økonomisk selvstendighet for kvinner gir et langt bedre utgangspunkt for et mer likestilt samfunn.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener derfor arbeidslivspolitiske tiltak som styrker kvinners muligheter i arbeidslivet, vil være treffsikre tiltak for å styrke likestillingen i Norge.

Det er etter komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiets mening for mange kvinner som arbeider deltid i dag.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at ungdommens utdanningsvalg er mer kjønnsstradisjonelt enn på årtier. Samtidig vet vi at det i løpet av de kommende år vil skje store endringer i arbeidsmarkedet. Innenfor kvinnedominerte sektorer vil teknologitvilling og robotisering kunne erstatte menneskelig arbeidskraft. En framtidsrettet likestillingspolitikk må ha dette perspektivet i seg, slik at teknologitvilling

lingen ikke bidrar til å sette flere kvinner utenfor arbeidslivet. Arbeidstakere må kvalifisere seg til de jobbene som vil finnes når ny teknologi og mer robotisering overtar mer av det som i dag er menneskelig arbeidsinnsats. Siden kvinner har dårligere tilknytning til arbeidslivet i dag enn menn, er det grunn til å følge nøye med på om dette forsterkes når en del jobber forsvinner som følge av teknologiutviklingen.

Likestilling i hjemmet gir etter disse medlemmers mening likere muligheter i arbeidslivet. Fortsatt er vi langt unna reell likestilling i hjemmet. Kvinner brukte 28 prosent mer tid enn menn på husholdsarbeid i 2010. Kvinner har også en sterk og stigende deltidsrisiko i takt med ektefellens økende inntekt. Særlig gjelder dette økningen i selvvalgt kort deltid.

Det må lønne seg å jobbe, og ordninger som bidrar til å sementere kjønnsforskjeller i hjemmet, må endres. For det er tilknytningen til arbeidslivet som etablerer rettigheter, gir muligheter til å bygge kompetanse i jobben og dermed kunne kvalifisere seg til andre posisjoner.

Disse medlemmer viser til at innføring av fedrekvoten har vært ett av flere virkemidler i en moderne likestillingspolitikk som har som mål at det skal være mulig å kombinere omsorgsarbeid med yrkesaktivitet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet peker videre på at ordningen har vært en ubetinget suksess, og mener derfor at det var feil av regjeringen å redusere fedrekvoten fra 14 til 10 uker i 2014. Nye tall fra Nav viser at fedre reduserer sin andel av foreldreperioden i takt med redusert fedrekvote. Det er et mål etter disse medlemmers mening å øke fedrekvoten og oppnå en likere deling av foreldrepermisjonen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener likestilling starter i hjemmet og understreker viktigheten av at flere fedre tar en større del av foreldrepermisjonen. Flertallet ser likevel at dette valget gjøres best av familien selv og ikke av politikere. Flertallet har tiltro til at familien løser utfordringene med foreldrepermisjonen og at barselpermisjon er til for barnet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at å fjerne skatteklasser 2 vil bidra til at flere kvinner blir en del av arbeidsstyrken. Det er feil å gi skattemessige insentiver for at kvinner skal være hjemme.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti vil fremme at full barnehagedekning og flere barneha-

geopptak gjennom året vil bedre likestillingen både hjemme og på jobb. God familiepolitikk er dermed også god arbeidslivspolitik. Det finnes fortsatt for mange eksempler på familier der gjerne mor må ut i ufrivillig permisjon fordi barnet ble født på et feil tidspunkt på året.

Gode barnehager er viktig for barns læring, språk, sosialisering og forberedelse til skolegang. Barnehager er altså avgjørende for at alle barn skal ha mulighet til en god start på livet. Investering i barns utvikling lønner seg for samfunnet, familien og det enkelte barn, og er en forutsetning for muligheten til å kunne kombinere arbeidsliv med familieliv, og at foreldre kan være yrkesaktive.

Komiteen viser til at barnehageutbygging er en av de store velferdsreformene i Norge på 2000-tallet. Sammenlignet med år 2000 har dekningsgraden i barnehagen for 1–5-åringer steget med nesten 30 prosentpoeng til 90 prosent. Samtidig som barnehageutbudet har blitt bygget ut, har vi også fått mer forskning som viser hvilken betydning det å gå i barnehagen har – for barndom, for skolegang og for livet senere. Barnehage har også gitt en ny fleksibilitet i hverdagen til småbarnsforeldre.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at i flere store byer opplever likevel barnefamilier lange barnehagekøer, og mange står også utenfor barnehagefelleskapet. Disse medlemmer mener foreldre ikke bør oppleve usikkerhet knyttet til barnehageplass. Det må derfor være flere barnehageopptak i året, og løpende opptak der dette er mulig.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at barnehagenes åpningstider styrer i stor grad familiens hverdag. I enkelte kommuner og barnehager er åpningstidene lite fleksible og bidrar dermed til tidsklemma for familien. Kommunene må ha mulighet til å stille samme krav til åpningstider, kvalitet og innhold til private som offentlige barnehager så lenge disse mottar offentlig tilskudd.

Tilgjengelige barnehager skal være rimelige slik at foreldre har råd til å benytte seg av dem. Maksprisen må senkes.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at fremtidens barnehagepolitikk kan ikke bare handle om utbygging og tilgjengeliggjøring. Mye av det kvalitetsarbeidet vi har sett i skolen de siste 10–15 årene, må vi også se i barnehagen, men på barnehagens egne premisser.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at sys-

tematikken, oppfølgingen av den enkelte elev og kravene til kompetanse vi har i skolen, må prege barnehagen.

Komiteen viser til at forutsetningen for å få det til er en bedre barnehagelærerutdanning, flere barnehagelærere, sterkere pedagogisk ledelse og mer tid og rom til oppfølging av det enkelte barn. Det er også nødvendig med en ny rammeplan med klarere forventninger til barnehagens kvalitet og innhold. Rammeplanen må tilpasses barnas alder. Det siste året før skolestart bør være skoleforberedende og ha en innretning som gjør at overgangen fra barnehage til skole blir så smidig som mulig.

Komiteen viser til at barns interesser utvikles tidlig gjennom opplevelser, lek og erfaringer. I den sammenheng har barnehagen også betydning for barns kunnskap om og forhold til likestilling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser videre til meldingens omtale av arbeidet med likestilling i barnehagen og konstaterer at dette arbeidet må styrkes.

Likestilling bør gjøres til et sentralt tema i barnehagelærerutdanningen for å sikre at barn tidlig møtes med holdninger om likeverdighet mellom kvinner og menn, aksept for utradisjonelle valg, og om at kjønn ikke er viktig for omsorgsevne.

Andelen menn i barnehagen er fortsatt kritisk lav med 8,5 prosent. Arbeidet med å rekruttere og beholde mannlige ansatte må etter disse medlemmers syn forsterkes. Det vises i den sammenheng til omtalen under punktet utdanning.

Likestilling må gjøres til et sentralt tema i barnehagelærerutdanningen, og likestillingsarbeid må inn i barnehagen.

Rekruttering av menn i barnehagene må forsterkes, gjennom planmessig arbeid i regi av barnehageeier.

Komiteen ser at det er utfordringer med å rekruttere og øke andelen menn blant dem som arbeider i barnehagene og ser viktigheten av å jobbe bevisst med dette. Komiteen viser til at undersøkelser viser at de barnehagene som allerede arbeider aktivt med likestilling, i større grad også lykkes med å rekruttere flere menn. Prosjektet GLØD har som overordnet mål å styrke barnehageansattes kompetanse, heve status for arbeid i barnehagen og å øke rekrutteringen av barnehagelærere. Utdanningsdirektoratet samarbeider med GLØD-nettverkene, som ble opprettet i alle fylker i 2012, for å støtte om det lokale rekrutteringsarbeidet. Nettverkene arbeider blant annet med rekruttering av menn til barnehageutdanningen og til barnehagen. Det er i tillegg etablert egne

likestillingsteam i alle fylker. Teamene arbeider direkte med å rekruttere og beholde menn i barnehagene. På bakgrunn av erfaringer og lokale behov legges det også til rette for kompetansetiltak, lokalt utviklingsarbeid og erfaringsspredning for å fremme likestilling mellom gutter og jenter i barnehagen. Disse nettverkene utgjør en viktig infrastruktur med lokal forankring. Nettstedet mennibarnhagen.no ble opprettet på initiativ fra menn i norske barnehager allerede på midten av 1990-tallet. Intensjonen er at nettsidene skal fungere som en arena for erfaringsdeling for alle de som arbeider med å få flere menn i norske barnehager. Komiteen viser også til at Kunnskapsdepartementet vil øke rekrutteringen av menn til det pedagogiske arbeidet i barnehagene. Fylkesmennene får midler til regionale nettverk for lokalt rekrutteringsarbeid og til fagsamlinger. Rekruttering av menn er en del av dette arbeidet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at kontantstøtten må fjernes. Den bidrar til å holde grupper av kvinner hjemme, og dessuten kan vi få ryddet bort den høyst uryddige praksisen om at en skal få betaling for ikke å bruke et offentlig velferdsgode. Disse medlemmer er opptatt av å finne gode fleksible løsninger for familiene i småbarnsfasen, som er den perioden hvor likestillingsgapet mellom foreldrene øker mest. En god familiepolitikk skal være utformet slik at den også bidrar til å nå målet om økt likestilling og styrker arbeidslinja. Disse medlemmer peker på at full barnehagedekning med makspris og flere opptak, sammen med en god foreldrepermisjonsordning med stor fedrekvote, samt SFO og rettigheter til fleksibel arbeidsdag, er ordninger som historisk sett har bidratt til at begge foreldre kan arbeide og ta seg av barn. Disse medlemmer er opptatt av å videreutvikle gode velferdsordninger som treffer familienes behov, og viser til et omfattende arbeid som under behandlingen av denne meldingen foregår parallelt i Arbeiderpartiets Familieutvalg, som i løpet av våren 2016 kommer med nye forslag til styrkede og bedrede ordninger for barnefamilier.

Komiteens flertall, alle unntatt Arbeiderpartiet, viser til at for at alle familier som ønsker det skal kunne ha mulighet til å ha barna sine i barnehage, har Stortinget innført at ingen husholdning må bruke mer enn seks prosent av samlet skattepliktig inntekt på en barnehageplass. Stortinget har også innført gratis kjernetid i barnehage for alle tre–fem-åringer fra familier med lav inntekt.

Flertallet viser til at stortingsflertallet også følger opp løftet om mer fleksibilitet i barnehageopptaket. Retten til plass for ettåringer er utvidet til også å gjelde barn født i september og oktober, noe som

innebærer at om lag 9 600 flere ettåringer får rett til barnehageplass.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at regjeringen satser på kvalitet i barnehagen. Det har aldri blitt satset mer på kvalitet i barnehagen enn under denne regjeringen, og at dette arbeidet fortsetter. Dette flertallet understreker viktigheten av at alle barn skal få en god start på livet, og det å være sammen med andre barn og et faglig dyktig personale bidrar til det. Som et ledd i kvalitetssatsingen i barnehagene, er det foreslått at det presiseres i barnehageloven at barnehagens pedagogiske arbeid skal dokumenteres og vurderes. Regelverket må være utformet slik at det fremgår klart for barnehagene hva som kreves i oppfølgingen av barns trivsel, utvikling og læring, og hvilke rettigheter som er gitt barn og foreldre. Barnehagene må drive et systematisk, pedagogisk arbeid for å fange opp de barna som trenger hjelp.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at regjeringen i meldingen velger å fremheve endringene i arbeidsmiljøloven som tiltak som fremmer likestilling. Disse medlemmer er uenig i denne fremstillingen av de dyptgripende endringene i arbeidsmiljøloven. Arbeidsmiljøloven, med en god regulering av arbeidstid, samt retten til faste trygge ansettelser, der kvinner og menn har kunnet kombinere arbeidsliv med familieliv, har vært avgjørende for at Norge har kommet langt i likestillingen. Disse medlemmer mener regjeringens endringer i arbeidsmiljøloven, spesielt åpningen for flere midlertidige ansettelser og endringene i arbeidstidsregimet, tvert imot svekker likestillingen og de ulike kjønns mulighet til å kunne kombinere familieliv og arbeidsliv. Disse medlemmer peker på at en samlet arbeidstakerside gikk til generalstreik mot endringene, blant annet på grunn av den negative likestillingskonsekvensen endringene vil føre med seg. Disse medlemmer peker på at diskriminering i arbeidslivet skjer i for stor grad, og at diskriminering ved midlertidige ansettelser, spesielt for gravide kvinner, er svært vanlig. Dette problemet vil forsterke seg med regjeringens åpning for generell adgang til å ansette midlertidig. Disse medlemmer stemte imot disse endringene og skal når disse medlemmer igjen kommer i posisjon til det, gjenopprette arbeidsmiljøloven som en trygg og god vernelov og avvikle den generelle adgangen til å ansette midlertidig. Disse medlemmer peker på at Barne- og likestillingsdepartementet da lovforslaget var på høring, hadde innvendinger mot endringene, nettopp på grunn av frykten for den negative effekten

på likestillingen og kvinners deltakelse i arbeidslivet. Dette valgte regjeringen dessverre å ikke lytte til.

Disse medlemmer mener regjeringen må igangsette evaluering av hva slags effekt endringene har hatt på likestillingen i arbeidslivet, diskrimineringen, deltidsstatistikken og sysselsettingen fordelt på kvinner og menn, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en rapport om status.

Disse medlemmer vil fremheve viktigheten av å redusere omfanget av ufrivillig deltid og selvvalgt deltid. Frivillig deltid skaper ufrivillig deltid for andre. Ufrivillig deltid er et stort problem for dem det gjelder, og det handler ikke minst om muligheten til å kunne forsørge seg selv. Det er etter disse medlemmers mening en likestillingspolitisk utfordring at de fleste som jobber deltid er kvinner, og at deltid særlig er utbredt i visse kvinneyrker. Det er viktig å skape heltidskulturer.

Disse medlemmer peker på at regjeringen Stoltenberg innførte en rekke lovendringer og tiltak for å få ned andelen deltidsarbeidende, og at dette arbeidet ga effekt. Disse medlemmer er derfor kritiske til at Solberg-regjeringen viser en tilbaketrukket holdning til dette tema, og i stedet for å arbeide videre med full styrke for å redusere deltidsandel tvert imot har kuttet ut et verdifullt redskap mot ufrivillig deltid, som deltidspotten på 25 mill. kroner i de årlige budsjettene, som gikk til lokale forsøk og tiltak for å skape en heltidskultur.

Disse medlemmer ber regjeringen gjenopprette den årlige heltidspotten til lokale tiltak og forsøk på å skape en heltidskultur, på Arbeids- og sosialdepartementets budsjettområde. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Vox, i samråd med partene i arbeidslivet, får igjen i oppgave å velge ut hvilke prosjekter som får midler.

Disse medlemmer ber regjeringen igangsette et nytt kommuneprogram og tilsvarende bransjeprogram for privat sektor (etter modell av «likestilte kommuner»).

Disse medlemmer mener et nytt kommune- og bransjeprogram skal ha systematisk likestillingsarbeid og arbeid for heltidskultur som sentrale målsettinger og bruke trepartssamarbeidet som et sentralt virkemiddel. Forslaget må ses i sammenheng med disse medlemmers forslag om fem regionale likestillingscentre, samt opprettelsen av et eget trepartsprogram for likestilling.

Disse medlemmer viser til at lønnsgapet mellom kvinner og menn gikk noe ned under regjeringen Stoltenberg, og at gapet nå etter to år med regjeringen Solberg igjen øker.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at SSB ikke er helt enige i tallene som her blir fremlagt. Fra

3. kvartal i 2013 til 3. kvartal i 2014 økte månedslønnen for kvinner som andel av menns månedslønn fra 85,8 prosent til 86,4 prosent. Flertallet vil påpeke at all den tid likelønn har vært en utfordring gjennom vekslende regjeringer, virker det litt lite fremtidsrettet å diskutere småprosent partiene imellom. Flertallet mener det er viktig å fremheve det partiene er enige om, da dette gir større mulighet for å få til endring.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at det er politiske virkemidler i arbeidslivet og i familiepolitikken, samt generell fordelingspolitikk, som fører til økende eller minkende likelønn. Kutt i pappakvote, innføring av skatteklasse 2, økning i kontantstøtte, bortfall av tiltak mot ufri-villig deltid, økning i adgangen til midlertidige ansettelser, samt den generelle skjeve fordelingsprofilen i regjeringens skattepolitikk er politikk som sammen virker negativt inn på likelønnsbalansen.

Komiteen peker på at sykefraværet i Norge er spesielt høyt blant kvinner, og at det ikke finnes noen entydige forklaringer på hvorfor det er så store kjønnsforskjeller, og hvorfor de har økt over tid. Mulige forklaringer på kjønnsforskjeller i sykefravær som har vært fremmet i debatten, er at de skyldes svangerskapsrelaterte lidelser, at det er andre helseforskjeller mellom menn og kvinner, at kvinner lettere oppsøker helsevesenet, at kvinner er utsatt for en dobbel byrde med arbeid og ansvar for barn, og spesielle arbeidsbelastninger i yrker med stor andel kvinner.

Komiteen viser til at IA-avtalen som går ut i 2016, fokuserer spesielt på dette. Komiteen ber regjeringen videreføre arbeidet med å forske på, samt få ned, det høye sykefraværet og utstøtingen spesielt i kvinneyrkene, i en ny IA-avtale.

Til tross for sterke lovreguleringer opplever mange fortsatt diskriminering i arbeidslivet knyttet til graviditet og fødselspermisjon. Undersøkelser viser at over halvparten av gravide kvinner har opplevd slik diskriminering. Så høy andel lovbrudd er etter komiteens mening bekymringsfullt for den enkeltes muligheter til å kombinere barn, familie og arbeid, men også for samfunnets behov for likestilling og arbeidskraft av begge kjønn.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at mange arbeidsplasser må bli bedre til å tilrettelegge for gravide og småbarnsforeldre, og likestillings- og diskrimineringsombudet må sikres tilstrekkelig ressurser til å kunne følge opp lovbrudd og motvirke diskriminering.

Disse medlemmer viser til at det er behov for mer forskning og kunnskap om en del likestillingsutfordringer i arbeidslivet. Forskjeller i kvinners og menns sykefravær er åpenbart et slikt tema. Et annet tema vi har behov for mer kunnskap om er kvinners og menns bevegelser mellom privat og offentlig sektor, og om hvilke faktorer som kan fremme eller hindre slik mobilitet. Den siste studien av dette ble gjort i 1995 (Hansen, Marianne Nordli (1995a) «Sex segregation and the Welfare State». Institutt for samfunnsforskning. Rapport 1995:2.). Denne studien viste blant annet at høyt utdannede kvinner har høy sannsynlighet for å forlate privat sektor til fordel for offentlig sektor når de blir mødre, noe som blant annet får konsekvenser for likestillingen i næringslivet. Disse medlemmer mener det må foretas en ny studie som belyser mobiliteten mellom offentlig og privat sektor, og som ser på hvordan resten av politikken bør innrettes slik at menn og kvinner reelt sett kan velge fritt.

Disse medlemmer mener likestillingsloven med aktivitets- og redegjøringsplikten har vært og er avgjørende for at vi har oppnådd stor grad av likestilling i Norge. Videre er den avgjørende dersom vi skal komme videre. Disse medlemmer mener aktivitets- og redegjøringsplikten må konkretiseres og skjerpes for å bli et enda mer virkningsfullt verktøy.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet merker seg at regjeringen har sendt på høring forslag om å innlemme likestillingsloven i felles lov om diskriminering, samt svekke og oppheve aktivitets- og redegjøringsplikten. Disse medlemmer vil på det sterkeste advare mot dette, da det vil sette likestillingen i revers ved at vi mister et av de viktigste normative og praktiske verktøy for økt likestilling. Disse medlemmer vil stemme imot et slikt forslag dersom det forelegges Stortinget, og vil tvert imot foreslå en styrking av aktivitets- og redegjøringsplikten. Å arbeide mot diskriminering er ikke det samme som å arbeide for økt likestilling. Det å forby diskriminering skaper ikke økt likestilling. Det er avgjørende å ha et likestillingslovverk som ikke bare beskytter mot diskriminering, men som også pålegger aktører å arbeide aktivt med grep for å oppnå økt likestilling. Derfor er aktivitets- og redegjøringsplikten så avgjørende viktig.

Det er etter disse medlemmers mening normativt uheldig dersom regjeringen foreslår å innlemme likestillingsloven i et felles lovverk. Signaleffekten av det å ha en egen likestillingslov er stor og vil spesielt være viktig nå når vi står overfor store ankomster av flyktninger og asylsøkere og et omfattende integreringsarbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er mer opptatt av lover som er forståelige, helhetlige og oppdaterte enn signaleffekt. En felles lov vil gjøre det enklere å se diskrimineringsgrunnlagene i sammenheng og kan skape større bevissthet rundt dette. Flertallet viser til at forslaget til ny lov er en moderne lov, der likestilling brukes om alle diskrimineringsgrunnlagene. Lovforslaget tar hensyn til at også menn møter likestillingsutfordringer. I lovforslaget foreslås det blant annet å

- tydeliggjøre det strenge vernet mot graviditetsdiskriminering.
- tydeliggjøre at sammensatt diskriminering er forbudt.
- gi utvidet adgang til positiv særbehandling av menn.
- erstatte den byråkratiske og lite virkningsfulle redegjørelsesplikten med positive tiltak som informasjon, spredning av gode erfaringer og kompetanseutvikling.
- konkretisere aktivitetsplikten, for at det skal bli klarere for arbeidsgivere hva de må gjøre for å overholde plikten til å arbeide aktivt for å fremme likestilling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at Skjeie-utvalget samt regjeringen Stoltenberg foreslo etablering av et trepartsprogram for likestilling i arbeidslivet. Disse medlemmer støtter opprettelsen av et slikt trepartsprogram og mener det er et nødvendig og effektivt virkemiddel for å komme videre med å løse likestillingsutfordringene i arbeidslivet. Disse medlemmer mener at store samfunnsutfordringer best løses innen rammene av nettopp trepartssamarbeidet. Et trepartsprogram om likestilling bør forankres både på nasjonalt og lokalt nivå. En slik avtale bør være en selvstendig avtale som kan bygges opp rundt aktivitetspliktene i likestillings- og diskrimineringslovgivningen og bidra til å konkretisere og gjennomføre disse på virksomhetsnivå.

Et viktig mål med trepartssamarbeidet er å fremme økt aktivitet for likestilling i virksomhetene. Likestilling må skapes der folk bor og arbeider. Styrket samspill mellom organisasjonene og myndighetene kan bidra til å stimulere ledelse, tillitsvalgte og medarbeidere til aktivitet i virksomhetene. Det er et mål å bidra til en mer helhetlig tilnærming i arbeidet med likestilling i den enkelte virksomhet blant annet med utgangspunkt i aktivitets- og redegjørelsesplikten. Det er behov for å bygge en felles erfaringsbase om hva som virker, spre erfaringer fra gode prosjek-

ter og sørge for en systematikk i oppfølgingen. Mange gjør mye bra i dag, men det er et potensial for å bli flinkere til å dele kunnskap og formidle denne videre.

Langsiktig, systematisk innsats forankret på toppen er nødvendig for å sikre at likestilling tas på alvor og at praktisk arbeid med likestilling kan spres. I dag foregår det et arbeid med likestilling innenfor rammene av arbeids- og pensjonspolitisk råd. Det er etter disse medlemmers mening nødvendig å styrke arbeidet.

Disse medlemmer ber regjeringen etablere et eget trepartssamarbeid for økt likestilling med partene i arbeidslivet.

Disse medlemmer vil understreke at diskriminering av kvinner og menn i arbeidslivet på grunn av svangerskap og barn, det kjønnsdelte arbeidslivet, mangelen på likelønn og på kvinner i høyere lederposisjoner, og det faktum at kvinner ofte tar et stort ansvar for arbeidet som blir gjort i hjemmet, er sentrale likestillingsutfordringer i Norge i dag.

Disse medlemmer vil spesielt peke på den oppsiktsvekkende mangelen på rettferdighet i at kvinner tjener systematisk mindre enn menn i sammenlignbare yrker. Forskjellen mellom kvinners og menns lønn er vedvarende. For hver krone mannen tjener, tjener kvinnen 86 øre. For utdanningsgruppene med fireårs utdanning er forskjellen enda større. Der tjener kvinnen 80 øre for hver krone mannen tjener. Kvinners lønnsnivå henger sammen med at kvinner jobber mer deltid enn menn, men også heltidsansatte kvinner tjener mindre enn heltidsarbeidende menn. Likt arbeid gir ikke lik lønn.

Likelønnsgapet er etter disse medlemmer syn en av de største samfunnsutfordringene vi har. Disse medlemmer mener det er et sentralt politisk mål å bekjempe ulikelønnen i Norge.

Komiteen mener at likelønn er en av de aller viktigste forutsetningene for reell likestilling. Først og fremst er det et spørsmål om rettferdighet. Videre vil komiteen peke på at lik lønn også er en viktig forutsetning for at kvinner og menn og familien som helhet kan ta friere valg med reelle muligheter til å velge. Dersom mannen og kvinnen tjener like mye, eller kvinnen tjener mer enn mannen, vil nok mange også velge at far tar ut mer permisjon, og far kan vurderer å være hjemme med barna, enten med kontantstøtte for ettåringen, ubetalt permisjon eller med deltidsstilling. Komiteen mener det er sannsynlig at med likere lønn mellom kjønnene, vil permisjonsdelingen bli jevnere, og familien kan ta friere valg når det gjelder arbeidsdeling i og utenfor hjemmet. Dette er viktig for familien som helhet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener at i tillegg til å være et spørsmål om rettferdighet og familierpolitikk, handler likelønn også om at kvinner skal få uttelling for den utdanningen de har tatt, om å kunne forsørge seg selv og sikre økonomisk trygghet for alderdommen. Disse medlemmer mener det er viktig å gjøre noe med strukturene i samfunnet som hindrer likelønn mellom kjønnene.

Disse medlemmer viser til at målet er et arbeidsliv uten systematiske lønnsforskjeller mellom kjønnene.

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn henger blant annet sammen med det kjønnsdelte arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer mener det er helt nødvendig å gjøre noe med verdsettingsdiskrimineringen som medfører at kvinneedominerte utdanningsgrupper får lavere uttelling enn menn for utdanning og erfaring i offentlig sektor. Denne urettferdigheten oppheves ikke alene av at jenter og gutter oppfordres til å velge utradisjonelt, men de som velger å jobbe i kvinneedominerte yrker må også verdsettes høyere.

Disse medlemmer vil peke på at fordommer om typiske mannsyrker og kvinneyrker kan føre til at unge velger bort yrker de kunne vært veldig godt egnet for. Det kjønnsdelte arbeidslivet gir et stivt og lite fleksibelt arbeidsmarked der samfunnet ikke får utnyttet de menneskelige ressursene fullt ut. Den økende arbeidsledigheten og det endrede arbeidsmarkedet skaper behov for ytterligere fleksibilitet og overgang mellom yrker, noe det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og fordommer rundt utdannings- og yrkesvalg kan være en kraftig hindring for. Den alvorligste konsekvensen av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet er store lønnsforskjeller mellom menn og kvinner.

Disse medlemmer mener en strategi for effektiv oppfølging av retten til likelønn må inneholde likelønnsnett. Hovedansvaret for lønnsdannelsen ligger hos arbeidslivets parter. Men det er også behov for bruk av politiske virkemidler. Disse medlemmer mener det er på tide å bruke politiske virkemidler for å nå målet om likelønn. Disse medlemmer mener det er behov for krav om en tidsplan for partene i arbeidslivet for å rette opp lønnsdiskrimineringen mellom kvinner og menn, slik at lønnsforskjellene reduseres.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utforme krav om en tidsplan for partene i arbeidslivet for å rette opp lønnsdiskrimineringen mellom kvinner og menn, slik at lønnsforskjellene reduseres, og gi det foreslåtte

trepartsprogrammet for likestilling i mandat å arbeide med dette.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at Kristelig Folkeparti mener det er behov for en likelønnsnett. Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan lønns-gapet mellom kvinner og menn kan reduseres og elimineres ved hjelp av en likelønnsnett.»

Komiteen mener det er avgjørende at arbeidslivet organiseres slik at begge foreldre kan kombinere arbeid og tid med familien. Det er også viktig å arbeide mot at svangerskap, foreldrepermisjon og andre familieforhold fører til at kvinner og menn blir hengende etter i lønns- og karriereutviklingen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at det er et faktum at kvinner ofte sakker ut lønnsmessig etter fødsler og permisjoner. Flertallet vil understreke at løsningen på dette problemet må finnes i arbeidslivet og ikke i familielivet. Det er ingen god løsning at kvinner føder færre barn eller ikke kan ta ut permisjon. Det er helt avgjørende for norske familier at arbeidsgivere og samfunnet for øvrig legger til rette for et godt familieliv, og for at det skal være mulig å kombinere karriere, barn og familie på en god måte.

Flertallet viser til at gravide arbeidstakere og ansatte i foreldrepermisjon er lovbeskyttet mot diskriminering i arbeidslivet. Arbeidsgiver har et særskilt ansvar for å sikre at denne form for diskriminering ikke forekommer innenfor egen virksomhet. Til tross for dette møter gravide kvinner og foreldre som tar ut foreldrepermisjon, diskriminering i arbeidslivet, og de opplever at det å få barn hemmer lønns- og karriereutviklingen. Flertallet er glad for at regjeringen anerkjenner behovet for forbedringer og at statsråden har opplyst om at regjeringen vil fremme forslag for Stortinget om tydeligere og mer effektivt vern for disse arbeidstakerne. Flertallet mener også det er mye som tyder på at det er behov for mer effektiv håndheving av diskrimineringsvernet og mener det er viktig å vurdere bruk av sanksjoner også i denne sammenhengen.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener videre at arbeidstakere i foreldrepermisjon skal ha rett til gjennomsnittlig lønnsvekst, og det bør vurderes om en slik rettighet trenger lovstøtte, slik at de ikke-tariffdekkede områdene av privat sektor også dekkes. Dette medlem mener det rettferdige ville være at alle fikk ta del i lønnsutviklingen som skjer på deres arbeidsplass mens de er i permi-

sjon. En slik automatisk rett til lønnsjustering kan være et viktig virkemiddel for å jevne ut de negative lønnsseffektene av foreldrepermisjon.

Dette medlem mener at arbeidstakere ikke skal få svekkede lønns- og arbeidsvilkår som følge av at de tar foreldrepermisjon, og at dette bør omfattes av lovverket.

Dette medlem vil understreke at god likestillingspolitikk henger sammen med god familiepolitikk, som gjør det mulig å kombinere familieliv og arbeidsliv. Det handler blant annet om barnehageplasser, familiepoltiske tiltak for fleksibilitet, og tilrettelegging for å kombinere det å få barn med yrkeskarriere. Retten til å gå ut i arbeid og slippe å velge mellom familie og arbeidsliv har vært sentral i kvinnekampen og er et viktig gode i dagens Norge. Derfor er det så viktig med gode ordninger som fleksibel foreldrepermisjon, økt kontantstøtte, pensjonsopptjening ved ulønnet omsorg, rett til å være hjemme med syke barn, ammefri og gode barnehager med høy kvalitet og god bemanning. Dette medlem mener samfunnet må legge til rette for at de som ønsker å arbeide utenfor hjemmet, kan kombinere det med familieliv på en god måte. Og vi vet at ikke alle faktisk opplever at denne kombinasjonen er helt enkel. Mange forteller om et press om å jobbe mest mulig og å tilpasse familiens liv til arbeidsgivers og arbeidslivets behov. Et fleksibelt arbeidsliv med god tilrettelegging og fleksibilitet fra arbeidsgiver er helt avgjørende for at foreldre skal kunne kombinere arbeidsliv og familieliv. Dette medlem vil advare mot forslag om redusert foreldrepermisjon og andre forslag som har arbeidsgivers behov for tilgang på arbeidskraft som utgangspunkt. Dette medlem mener det er familiepoltiske tiltak som gir foreldre mer tid med barna som er en viktig forutsetning for småbarnsforeldres deltakelse i arbeidslivet. For at småbarnsforeldre, både kvinner og menn, skal kunne delta i arbeidslivet, må arbeidslivet være fleksibelt og tilpasset familielivet, i tillegg til at arbeidsmengden på hjemmebane må være likere fordelt enn i dag. Dette medlem viser til at økt likestilling har brutt ned noen av forestillingene om at det å yte omsorg er kvinners ansvar alene. Spesielt blant dagens barnefamilier er det å gi omsorg noe kvinner og menn deler i mye større grad enn før. Dagens fedre har i større grad enn før omsorg for barna sine. Det gir barna en rikere og tryggere oppvekst. Dette medlem viser imidlertid til at, som regjeringen også skriver i meldingen, det fremdeles er kvinnene som tar seg mest av husarbeidet og omsorgsarbeidet i hjemmet. Dette medlem vil understreke at jevnere fordeling av hjemmearbeidet er en forutsetning for jevnere deltakelse i arbeidslivet.

Vernet og rettighetene i arbeidsmiljøloven er veldig viktige for småbarnsforeldre. Arbeidsmiljøloven

gir blant annet viktige rettigheter til permisjon, regulering av arbeidstid, rett til lønnet ammefri, korttidsfravær og fleksibel arbeidstid.

Fleksibilitet har mye med holdninger og erfaringer hos arbeidsgiver og i arbeidslivet generelt å gjøre også. For småbarnsforeldre som ønsker å arbeide fulltid, er det avgjørende at arbeidsgiver legger til rette for fleksibilitet på arbeidsplassen. Det er enklere for både kvinner og menn å velge arbeid utenfor hjemmet, og det er enklere å få til å jobbe fulltid, dersom man ønsker det, når arbeidsgiver er fleksibel og legger godt til rette. Det er nettopp fleksibilitet og gode ordninger og rettigheter som gjør det mulig for småbarnsforeldre å delta i arbeidslivet.

Dette medlem mener det er behov for holdningsendrende arbeid for å hindre at arbeidstakere møtes med forventninger og holdninger som ikke legger til rette for god likestilling og for et godt familieliv, og det er viktig at rettighetene i folketrygdloven, arbeidsmiljøloven og likestillingsloven som på ulike måter sikrer retten til å tilpasse arbeid og familieliv, faktisk er kjent og brukes i alle bransjer.

Dette medlem vil understreke at arbeidslivet skal tilpasse seg familielivet, og ikke omvendt. Et godt samfunn bygger på familiens og barnas premisser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at det i dag er svært sjelden at far arbeider deltid mens mor arbeider heltid. Far opplever fortsatt motstand mot å ta ut fedrekvoten eller lengre permisjoner. Dette er holdninger og strukturer som disse medlemmer mener må tas tak i. Disse medlemmer vil peke på at det er en likestillingspolitisk utfordring at de fleste som jobber deltid er kvinner, og at deltid særlig er utbredt i visse kvinneyrker. Det er viktig å skape heltidskulturer. Det skal være mulig å jobbe heltid, selv om en har familie og andre forpliktelser. Disse medlemmer mener det faktum at deltidsarbeid er mer utbredt i sektorer der kvinner er i flertall, viser behovet for politiske virkemidler for å skape endring. Disse medlemmer viser til at helseministeren over flere år har satt krav til redusert bruk av deltid i helseforetakene, og at bruken av deltid i sykehusene som et resultat av dette er redusert.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere utforming av krav i alle offentlige virksomheter om redusert bruk av deltidsstillinger.»

Disse medlemmer mener fedrekvoten er nødvendig for å gi far muligheten til å ta ut store deler av foreldrepermisjonen. Det er nødvendig at én del

av foreldrepermisjonen øremerkes mor og én del øremerkes far. Disse medlemmer viser til at det er godt dokumentert at fedrekvoten har god effekt. Fedrekvoten gir barn mer tid med far. Disse medlemmer mener fedrekvoten er nødvendig som virkemiddel for å sikre far mer tid med barnet.

Disse medlemmer mener det er avgjørende at Norge får flere kvinner i høyere lederstillinger. Disse medlemmer mener det er behov for fortsatt moderat kvotering for å få dette til. Disse medlemmer viser til at lovkravet om 40 prosent representasjon av hvert kjønn i ASA-styrene har ført til at andelen kvinner i dag er på 40 prosent. Disse medlemmer mener disse resultatene viser at det er hensiktsmessig å bruke denne typen virkemidler for videre utvikling.

Disse medlemmer vil understreke at offentlig sektor har et spesielt ansvar for å ansette flere kvinnelige ledere i egen sektor, og å legge til rette for entrepenørskap og gründervirksomhet for kvinner. Disse medlemmer viser til at Innovasjon Norge i dag arbeider målrettet for mobilisering av kvinner i næringslivet med mål om å styrke kvinners deltakelse og posisjon i næringslivet som gründere, i ledelse og i styrer. Tall fra Innovasjon Norge viser at de i 2014 bidro med 2,1 mrd. kroner til kvinnerettede prosjekter og bedrifter, noe som utgjorde om lag 32 prosent av Innovasjon Norges samlede bevilgning. Disse medlemmer mener dette er godt og målrettet arbeid, og ønsker å stimulere til ytterligere utvikling.

2.3 Vern mot vold og overgrep, jf. kapittel 1.4

Komiteen peker på at vold og overgrep er et alvorlig samfunnsproblem som koster og ødelegger liv, skaper frykt og skade for enkeltmennesket og samfunnet.

Komiteen er bekymret for at omfanget av vold i nære relasjoner står på stedet hvil, til tross for årelang innsats under ulike regjeringer og med et spekter av ulike tiltak for å bekjempe problemet. Komiteen tar også på alvor utviklingen med økningen i seksuell trakassering og hatefulle ytringer, og mener det må gjøres mer for å stanse denne utviklingen.

Komiteen støtter derfor regjeringens varslede forsterkede innsats mot vold og overgrep, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, seksuell trakassering og hatefulle ytringer.

Komiteen viser til at vold og overgrep er en av samfunnets største likestillingsutfordringer. Komiteen ser at vold og overgrep hindrer like muligheter og har alvorlige konsekvenser for den enkelte og for samfunnet.

Komiteen ser at altfor mange er utsatt for vold i nære relasjoner og for seksuelle overgrep.

Komiteen ser at rundt 10 prosent av norske kvinner rapporterer at de har vært utsatt for voldtekt og at mørketallene kan være store.

Komiteen mener det er viktig å styrke innsatsen mot vold i nære relasjoner gjennom å få opp mer kunnskap.

Komiteen mener det er viktig å videreutvikle politiets arbeid mot vold i nære relasjoner.

Komiteen mener det er viktig å styrke det kommunale krisesentertilbudet til utsatte grupper.

Komiteen mener det er viktig å utvikle offeromsorgen og bedre koordineringen i det offentlige hjelpeapparatet.

Komiteen mener det er viktig å styrke innsatsen mot voldtekt.

Komiteen ser med ekstra bekymring på at noen unge opplever særlige utfordringer på grunn av kjønn og etnisitet.

Komiteen mener det er viktig at innsatsen mot tvangsekteskap skal styrkes.

Komiteen mener det er viktig å gjennomgå lovverket og fortsette innsatsen mot kjønnslemlestelse.

Komiteens flertall, alle unntatt Arbeiderpartiet, er tilfreds med at regjeringen fokuserer sterkt på dette.

Komiteen peker på at på grunn av vold er 856 kvinner på flukt i Norge. Majoriteten av norske borgere kan velge hvor de vil jobbe og hvor de vil bosette seg, slik at de kan leve et godt og trygt liv. For kvinnene som er på flukt fra en tidligere samlivspartner eller noen i nærmeste familie, er dette ikke en realitet. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) fastsetter at enhver som lovlig befinner seg i en stats territorium, skal ha rett til bevegelsesfrihet innenfor dette territorium.

Mange hundre kvinner og deres barn lever i skjul på koder og hemmelige adresser i Norge. Kvinnene fratas ikke bare menneskeverdet, men også muligheten til å leve et liv i frihet og med normal sosial omgang.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at disse kvinnene ikke er nevnt i stortingsmeldingen. Det er etter disse medlemmers syn en stor svakhet.

Disse må synliggjøres som gruppe, og det trengs konkrete tiltak for å sikre deres rettsikkerhet. Et tydeligere og mer systematisk arbeid mot vold i nære relasjoner ute i kommunene, samt et styrket krisesentertilbud, er etter disse medlemmers mening nødvendige tiltak. Disse medlemmer peker på at svært få kommuner utarbeider slike planer mot vold,

og at selv om krisesentertilbudet har vært lovpålagt i Norge siden krisesenterlova kom i 2010, er likevel ikke loven implementert i alle kommuner. Å sørge for at kvinner som blir utsatt for vold, kan skaffe seg en selvstendig økonomi, bør være sentralt i likestillingsarbeidet. Vold stenger dørene til arbeidslivet, og kommunene må ta ansvar for å åpne dem igjen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til Prop. 42 L (2015–2016) hvor det foreslås endringer i straffeloven som styrker den strafferettslige beskyttelse mot personforfølgelse («stalking»), tvangsekteskap, misbruk av overmaktsforhold og seksuell omgang med innsatte i institusjon.

Komiteen viser til at i kommunenes rapportering til Statistisk sentralbyrå (KOSTRA) for 2013 oppga de aller fleste kommunene at de deltok i et samarbeid om et krisesentertilbud, og at de hadde brukt ressurser til formålet, med unntak av 11 kommuner. Evalueringen av krisesenterlova som trådte i kraft i 2010, gjennomført av forskningsinstituttet NOVA og lansert i februar 2015, konkluderer med at det har funnet sted en positiv utvikling når det gjelder den hjelpen som gis på krisesentrene og av sentrene. Komiteen ser at det samtidig pekes på at det er områder hvor det fremdeles er utfordringer: Tilbudet til sårbare grupper og tilbudet til menn er mangelfullt, og i tillegg oppfyller kommunene i varierende grad sine forpliktelser til å sørge for et helhetlig hjelpetilbud.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti merker seg at det fremkom i høringsen om meldingen at arbeidet med å benytte omvendt voldsalarm har gått for sakte. Ordningen er tre år gammel, men ifølge krisesentersekretariatet altfor lite brukt.

Disse medlemmer ber regjeringen vurdere hvordan bruken av straff med omvendt voldsalarm kan økes i de tilfeller hvor dette er aktuelt.

Disse medlemmer ber regjeringen sørge for at alle kommuner utarbeider handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.

Disse medlemmer merker seg at regjeringen har igangsatt et utviklingsprosjekt til å styrke det kommunale krisesentertilbudet for utsatte kvinner. Tilbudet for spesielt sårbare kvinner med rusproblemer eller fra prostitusjon er etter disse medlemmers mening for dårlig i dag. Disse medlemmer støtter dette arbeidet, og mener det må sikres at alle fylker har et tilbud til denne særlig sårbare gruppen.

Komiteen viser til at det finnes kvinner som kommer til Norge på familiegjenforening eller -etablering, og som blir værende i voldelige forhold fordi deres oppholdsstatus avhenger av at ekteskapet til voldsutøveren varer i tre år. Utlendingsloven åpner for å gi denne gruppen oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag også før kvinnen har vært i landet i tre år, men komiteen viser til at det er få saker som behandles etter denne unntaksbestemmelsen hvert år, og avslagsprosenten er relativt høy. Det er derfor grunn til å tro at bestemmelsen ikke virker etter sin hensikt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener det er behov for å gjennomgå regelen som krever tre års opphold for utlendinger før vedkommende kan få en selvstendig oppholdstillatelse, og unntakene fra denne.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at en gjennomgang av dette regelverket er igangsatt etter avtale med Venstre og Kristelig Folkeparti. UDI har i tillegg flere informasjonstiltak for å sikre at de som er i ekteskap med vold, skal bli kjent med det alternative oppholdsgrunnlaget. I tillegg vurderes ytterligere avbøtende tiltak, for å unngå at de som utsettes for vold i nære relasjoner, blir i ekteskapet fordi de ikke ser andre alternativer.

Komiteen vil seksuell trakassering til livs og mener at det er helt nødvendig å ha en mer systematisk innsats mot seksuell trakassering.

De regionale kompetansemiljøene for likestilling som komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet foreslår opprettet, ved siden av styrking av de eksisterende, vil kunne bistå skolene med å utvikle undervisningsopplegg, tilby undervisning i skolen samt rådgi lærere og ledere.

I tillegg foreslår komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti at det innføres rapporteringsplikt på arbeidet mot mobbing og seksuell trakassering i skolen.

Disse medlemmer har merket seg at mange kvinner som soner i fengsel, rapporterer å ha opplevd seksuell trakassering fra mannlige innsatte. Disse medlemmer mener det er uakseptabelt at kvinner opplever utrygge soningsforhold med trusler og trakassering. Norge har i dag fire rene kvinnefengsler. Det må vurderes hvorvidt det skal etableres egne kvinneavdelinger i flere fengsler, i tillegg må det vurderes å øremerke flere fengsler til kvinner. Videre

mener disse medlemmer det er behov for flere ansatte og bedre helsehjelp til innsatte kvinner.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, understreker at det ikke er akseptabelt at kvinnelige innsatte skal oppleve seksuell trakassering fra mannlige innsatte. Sist vår behandlet justiskomiteen kriminalomsorgsmeldingen. I den går det klart frem at Justis- og beredskapsdepartementet innen våren 2016 skal legge frem en opptrappingsplan for kriminalomsorgen. Planen skal inneholde en konkret og realistisk plan for utbygging av norsk fengselskapasitet. Flertallet sammen med Kristelig Folkeparti var klare i sine merknader ved avgivelsen av denne saken at det må på plass flere dedikerte kvinnelige enheter.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser også til at Stortinget sist vår vedtok en avtale med Norgerhaven fengsel i Nederland for å få bukt med den store køen av soningsdommer i Norge. Situasjonen nå er at soningskøen har gått dramatisk ned, og vi er nede i under 500 ubetingede dommer. Dette vil ventelig gjøre det enklere og mer oversiktlig for fengselsledelsen og kriminalomsorgsdirektoratet å finne egnede soningssteder til kvinnelige innsatte, slik at de skal slippe å sone på samme sted som menn.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen nå arbeider med å følge opp Stortingets enstemmige vedtak om å fremme en opptrappingsplan som skal redusere forekomsten av vold i nære relasjoner. Dette medlem viser til Innst. 315 S (2014–2015), der en samlet justiskomite ber regjeringen fremme en opptrappingsplan

«... med konkrete tiltak og som innebærer langsiktige planer med økonomiske forpliktelser over flere år, herunder øremerkede midler for å styrke tilbudet til barn som lever med vold. Opptrappingsplanen bør ha som siktemål å legge grunnlaget for en utbedring av bristene som forekommer i alle ledd. Opptrappingsplanen må legge opp til en styrking av alle ledd i tiltakskjeden. Målet er å skape et helhetlig og sammenhengende nettverk, der brukerperspektivet hele tiden skal stå i fokus. Et viktig siktemål med planen, er å legge til rette for en planmessig utbygging av tilbudet til barn som lever med vold. Skal dette lykkes må de økonomiske rammebetingelsene for alle involverte instanser, være forutsigbare.»

Dette medlem vil videre peke på justiskomiteens understreking av at det er helt avgjørende at tiltakene som iverksettes og utvides, blir gitt en langsiktig forpliktelse til økt finansiering og målretting av midler:

«For å sikre faktisk gjennomføring og langsiktige tiltak, er det avgjørende at tiltakene blir fulgt opp med friske og målrettede midler.»

Dette medlem viser til at seksuell trakassering er med på å hindre likestilling. Dette medlem vil peke på at det er spesielt viktig at skoler og universiteter slår hardt ned på seksuell trakassering blant elever, studenter og ansatte.

Dette medlem vil også peke på at media er med på å forme forventninger, roller og muligheter. Retusjert reklame er med på å skape et kjønnsideal som hindrer reell likestilling. Dette medlem mener retusjert reklame bør merkes, og viser til at Kristelig Folkeparti sammen med Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne i Dokument 8:26 S (2015–2016) Representantforslag om å forebygge kroppspress hos barn og unge, blant annet har fremmet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreslå endring av markedsføringsloven i bestemmelsen om god markedsføringskikk, markedsføringsloven § 2, som presiserer at annonsør skal sørge for at reklamen ikke viser et urealistisk eller usunt skjønnhetsideal, blant annet gjennom retusjering.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at i Meld. St. 44 (2012–2013) – Likestilling kommer ikke av seg selv, fremgår det at det pågikk et utredningsarbeid knyttet til merking av retusjert reklame i regi av statens Institutt for forbruksforskning. Disse medlemmer viser til statsrådets svarbrev av 10. februar 2016, der hun på spørsmål om status for utredningsarbeidet begrenser seg til å svare at rapporten ble ferdigstilt våren 2014. Disse medlemmer vil anmode om at rapporten og regjeringens vurdering av denne fremlegges for Stortinget på egnet måte.

2.4 God helse for kvinner og menn, jf. kapittel 1.5

Komiteen mener rett til et likeverdig helsetilbud uavhengig av kjønn er en grunnleggende rettighet. Komiteen understreker at det er for store ulikheter i tilbudet menn og kvinner ofte møter i helsevesenet, og at sykdomsbildet og forløpet arter seg ulikt hos kvinner og menn. Historisk sett har sykdom som rammer menn fått størst oppmerksomhet, noe som medfører fortsatt mangelfull kunnskap om sykdommer som er typiske for kvinner. Komiteen understreker at kjønnsperspektivet må vektlegges sterkere i forskning, sykdomsforebyggende arbeid, omsorg, rehabilitering og behandling av sykdom. Videre vil komiteen peke på at sykefraværstistikken er svært kjønnsdelt. Kvinner topper statistikken over langtidssykemeldte og etter hvert uføre.

Komiteen merker seg at forskningen hittil ikke har kommet med noe entydig svar på årsakene til dette, og mener regjeringen må satse på mer forskning om årsakene til skjevhetene i sykefravær og uførhet, slik at kunnskap kan brukes til å forebygge dette bedre.

Komiteen ser at god helse uavhengig av kjønn ikke kommer av seg selv. Det er ulike utfordringer for ulike kjønn innen helse. Dette med bakgrunn i biologiske og fysiologiske forskjeller, så vel som at de ulike sykdomsforløpene opptrer forskjellig. Kunnskap om ulikhetene er derfor svært viktig for at man skal kunne hjelpe den enkelte best mulig i sin sykdom. Dette gjelder også forebygging på de ulike helseområdene for begge kjønn. Stort sett har kvinner og menn god helse i Norge, men det er områder som en må fokusere mer på enn andre når det kommer til likebehandling.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at regjeringen er klar over dette, og viser det ved å prioritere forskning på blant annet eldre kvinners helse, arbeidsliv og helse og minoritetskvinners helse innenfor den strategiske satsingen på kvinners helse i Norges forskningsråd. Flertallet er tilfreds med at dagens regjering har et stort fokus på kvinnehelse. Dette med bakgrunn fra 1997 og utredningen NOU 1999:13 Kvinners helse i Norge, der en konkluderte med at kjønnsperspektivet var gjennomgående mangelfullt i medisinsk fagutvikling og forskning. Funnene har medført stor betydning for videre søkelys på likeverdige helse- og omsorgstjenester.

Komiteen mener at en må øke kunnskapen om årsakene til uønskede forskjeller i helse- og tjenestetilbudet mellom kvinner og menn i et livsløpsperspektiv, der kunnskap om menns og kvinners særlige behov tas i bruk. En ser for eksempel at det er forskjeller på tildeling av offentlige omsorgstjenester. En NOVA-rapport fra 3/2014 viser at når en sammenligner en eldre hjelpetrengende kvinne med datter med en eldre hjelpetrengende kvinne med sønn, ville sistnevnte mottatt 25 prosent mer offentlig omsorg enn dersom hun hadde hatt en datter. Dette tilsvarer en økning på 120 minutter med tjeneste pr. uke. Så kan man også ta med at det er flest kvinner som arbeider på tildelingskontorene i kommunene. Det er med andre ord stort behov for en bedre holdningsendring så vel som fokus på tildeling ut ifra behov og ikke kjønn.

Komiteen mener også at en må ha bedre forebygging, diagnostikk, behandling og mestring av sykdommer som fører til langvarige sykemeldinger og uførhet blant kvinner. Dette er noe også regjeringen er opptatt av. Komiteen ser helt klart at det å diagnostisere ulike sykdommer er kjønnsbetinget.

Man vet at det over lang tid har for eksempel vært vanskeligere å diagnostisere hjerteinfarkt hos kvinner enn hos menn. Dette fordi kvinner har andre symptomer og selvopplevelser ved infarkt. Og ikke minst at det tidligere har vært flest menn som har fått hjerteinfarkt. Samtidig har forskning og en mer bevisstgjøring hos leger gjort at bildet er i ferd med å endre seg til det beste for kvinner.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at dette er også en strategi fra Helse- og omsorgsdepartementet som arbeider langs to akser for å oppnå gode helsemål for begge kjønn.

Flertallet mener det er svært positivt at regjeringen har rettet oppmerksomheten mot humant papillomvirus (HPV) for å forebygge livmorhalskreft, og at opphentingsprogrammet for alle jenter opp til 26 år er satt fokus på og ikke minst bevilget penger til i årets budsjett. Og at man i tillegg satte ned et ekspertutvalg for å se på vaksine også for gutter, og at en i disse dager har kommet med en positiv innstilling til at også gutter bør vaksineres mot viruset. Folkehelseinstituttet har i tillegg kommet frem til samme anbefaling.

Komiteen ser at psykiske lidelser hos begge kjønn er økende, men at det er store forskjeller mellom kvinner og menn i forekomst av enkeltlidelser. Også innvandrere med traumeopplevelser fra hjemlandet er økende og er noe man videre må ha stort fokus på. Stadig flere unge sliter med spiseforstyrrelser og selvskading. Vi har fått et mer transparent samfunn, noe som er bra både på godt og vondt. Samtidig vet en at psykiske lidelser har vært svært tabubelagt og at det derfor er vanskelig å fått satt inn riktig hjelp etter behov.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viser til at dette heldigvis har snudd, og man ser en mer tydeliggjøring og åpenhet rundt disse ulike individopplevelsene ved disse sykdommene. Man ser heldigvis at denne regjeringen har styrket psykisk helse hos unge. I Meld. St. 19 (2014–2015) Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter, løfter regjeringen psykisk helse som ett av de nye innsatsområdene i folkehelsearbeidet.

Komiteen er opptatt av at langvarige smerter og utmattelsestilstander trenger oppmerksomhet, noe også dagens regjering er opptatt av. Vi vet at smerter og utmattelsesykdommer er en økende utfordring for den enkelte selv og samfunnet. Kunnskap på dette området er viktig. I tildelingsbrevet til Norges forskningsråd er det både i 2014 og 2015 lagt innføring om forskning på langvarige smerter og utmattelsesli-

delser som CFS/ME, borreliose og fibromyalgi – og at dette skal prioriteres. I tillegg er forskning videreført i helseforetakene på disse sykdommene. Hjerte- og karsykdommer er den sykdomsgruppen som fører til flest dødsfall både hos kvinner og menn. Meld. St. 19 (2014–2015) Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter, viser tiltak som er med på å forebygge disse sykdommene til det beste for begge kjønn. Kreft er en annen stor sykdomsutfordring i Norge. Forekomsten av kreft er 40 prosent høyere hos menn enn hos kvinner. Men man ser en endring der kvinner også har en økning i de kreftformer som tidligere var høyest hos menn, spesielt lungekreft. Det er gledelig at dagens regjering har sørget for raskere diagnose og redusert ventetid for kreftpasienter gjennom etableringen av tverrfaglige diagnosesentre i hver helseregion for pasienter med mistanke om kreft. Det er nå innført hele 28 ulike pakkeforløp for kreft som sikrer nødvendig og rask utredning og behandling, til det beste for både kvinner og menn. KOLS er et annet område som er svært kjønnsdelt. Flest menn har diagnosen, men man ser at kvinner er i økende antall, ettersom kvinner begynte tidsmessig å røyke senere enn menn og derfor ligger etter når det gjelder utvikling av lungesykdommer. Denne regjeringen har vist med Meld. St. 26 (2014–2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet, at en tar ansvar ved hvordan en i kommunene skal hjelpe riktig flest mulig pasienter med kroniske lidelser. Diabetes ligger tett opp til KOLS i hvordan forebygging og oppfølging bør skje.

Komiteen er opptatt av forebygging innen rus, selvmord og ulykker. Komiteen ser at tallene for narkotikadødsfall blant menn er mye høyere enn for kvinner. Det samme gjelder alkoholrelaterte dødsfall. Komiteen viser her til Opptappingsplanen på rusfeltet, Prop. 15 S (2015–2016), som er fremlagt av dagens regjering. Når det gjelder selvmord og ulykker, har menn tre ganger høyere risiko for selvmord enn kvinner. Komiteen viser her til regjeringens «Handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading 2014–2017». Planen inneholder mål og tiltak for å forebygge selvmord og selvskading.

Komiteen er opptatt av og har tro på god forebygging innenfor helse og likestilling. Forebygging av all helse starter tidlig. Allerede når et barn blir unnfanget, er helsesituasjon til mor viktig. Vi ser at gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende er økende, noe som igjen kan føre til flere komplikasjoner, og ikke minst at det kan bli tøffere for kvinnen som arbeidstaker ved en graviditet. Skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom er viktige treffpunkt for barn og unge av begge kjønn. Regjeringen har styrket skolehelsetjenesten og helsestasjonene. En ser at jenter benytter seg av helsestasjonstjenesten

mer enn gutter. Hver kommune bør vurdere egne tiltak for gutter, slik som Asker kommune som opprettet allerede i 2000 en egen dag i uken som er forbeholdt gutter. I etterkant har en sett en jevn økning i antall gutter. Dette viser igjen at man får mer åpenhet rundt de behov også gutter har i ungdommen. Ofte er det slik at gutter har vanskeligere for å snakke om sine livsutfordringer. Her er jenter flinkere og mer åpne enn guttene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, ser at det er flere kvinner enn menn som mottar helserelaterte trygdeytelser. Det er viktig å fortsette arbeidet med forebygging og godt IA-arbeid rundt på arbeidsplassene. Navs sykefraværstatistikk viser hvor fraværet er og hvilke grupper som er mest rammet. Men man kjenner ikke det hele og fulle årsaksbildet. Det har over år vært stort fokus på kvinner og menns sykefravær. En ser at kvinner har et høyere fravær enn menn. Dette har vart over tid. Kjønnsforskjeller i opplevelsen av det psykososiale arbeidsmiljøet kan, ifølge en studie, forklare en betydelig del av den forhøyde risikoen for legemeldt sykefravær observert blant kvinner. Nyere undersøkelser viser at for å redusere sykefraværet i Norge, kreves helhetlig tilnærming som ivaretar både arbeids- og familieaspektet i en helhet i den enkeltes arbeidsliv. Det må bli mer forskning og kunnskap som ser sammenhengen mellom kvinners helse og arbeid, noe denne regjeringen ønsker.

Komiteen mener hele befolkningen skal ha et likeverdig tilbud om helsetjenester av god kvalitet uavhengig av kjønn, seksuell orientering, bosted, alder og etnisitet. I vår felles helsetjeneste mener komiteen det er en selvfølge at pasientens behov skal stå i sentrum. Videre peker komiteen på behovet for mer kunnskap og bevissthet om kvinner og menns ulike helsebehov, samt utvikling av mer kjønns spesifikk behandling.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti merker seg at regjeringen i meldingen påpeker at menn generelt sett går for lite til legen, og at dette representerer en helseutfordring, men uten at det foreslås tiltak som kan gjøre noe med dette.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet peker på at Arbeiderpartiet tidligere har foreslått å gjennomgå hele refusjonsordningen for konsultasjoner og innføre E-konsultasjoner. Dette er tiltak som vil kunne senke terskelen for å oppsøke legehjelp.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti merker seg videre at regjeringen påpeker at menn oftere har høyere alkoholforbruk og oftere rusproblemer, og at behandlingen må være kjønntilpasset. Disse medlemmer støtter dette, men savner et større fokus på forebygging i meldingen. Målet må være å unngå at mennesker havner i rusproblemer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener dagens politikk for assistert befruktning innebærer en unødvendig kjønnsmessig forskjellsbehandling i synet på donasjon av sperm og egg. Disse medlemmer mener eggdonasjon skal tillates i Norge.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti merker seg at ifølge «Studentenes helse- og trivselsundersøkelse» (SHoT-undersøkelsen, 2014) opplever om lag én av fem studenter alvorlige psykiske symptomplager, knyttet til blant annet sosial ensomhet, lav studiemestring, konsentrasjonsproblemer og dårlig selvbilde. Dette er omtrent dobbelt så mange som i normalbefolkningen i samme aldersgruppe, og kvinner er mest utsatt. Disse medlemmer mener det må gjøres mer for å forebygge, og raskt behandle, psykiske helseplager blant studenter. Lettere psykiske lidelser blant unge er en av hovedårsakene til utenforskap og gjør det vanskelig å gjennomføre utdanning og orientere seg mot arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er svært fornøyd med at det i 2016 ble bevilget 5 mill. kroner til forebygging av psykisk helse blant studentene. Det er også viktig i denne sammenheng å nevne opptrappingsplanen for elleve måneders studiestøtte. Det er klart at bekymringer når det gjelder egen økonomi må tas med når det gjelder studenters helse. Disse bekymringene, samt behov for å arbeide mer for å få endene til å møtes, må sees i sammenheng også for den psykiske helse. Mer arbeid kan for noen føre til mer stress, muskelsykdommer og til sist psykiske utfordringer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet peker i denne sammenhengen på at Arbeiderpartiet i sitt alternative budsjett for 2016 foreslo en satsing på totalt 15 mill. kroner til å styrke det psykiske helsetilbudet for studenter, uten at dette fikk støtte fra regjeringspartiene.

2.5 Flere kvinner i næringslivet, jf. kapittel 1.6

Komiteen peker på at Norge, til tross for høy grad av kvinnelig sysselsetting, havner langt nede på

listen i oversikten over lands kvinnelige representasjon i leder- og toppstillinger. Komiteen peker på at selv om jenter utgjør 60 pst. av alle i høyere utdanning, samt er i flertall på flere viktige utdanninger, gjenspeiles ikke dette i kvinnelig representasjon i topplederstillinger hverken i offentlig eller privat sektor. Komiteen viser til SSBs statistikk for 2014 som viser at Norge kun har 21 pst. kvinner i toppledelsen i privat sektor, 17 pst. kvinnelige styremedlemmer i aksjeselskapene, og at Norge ligger på 50. plass i en rapport fra ILO i 2015 som måler kjønnsbalansen mellom kvinnelige og mannlige ledere på alle nivå i offentlig og privat sektor.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener denne statistikken på ingen måte er tilfredsstillende eller gjenspeiler ambisjonene for Likestillings-Norge, og mener det trengs et krafttak for å få jevnere kjønnsrepresentasjon i alle deler av arbeidslivet, og i lederposisjoner i både privat og offentlig sektor. Politiske tiltak som kvotering og bevisstgjøring gjennom rapportering og aktivitetsplikten har vært med på å gjøre arbeidslivet mer likestilt.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener det er viktig med en jevnere kjønnsrepresentasjon i alle deler av arbeidslivet og i lederposisjoner, men norske bedrifter er ulike. Flertallet vil derfor understreke at tvangstiltak som mer rapportering og krav om flere mål for likestillingsarbeid vil føre til mer byråkrati. Særlig små og mellomstore bedrifter vil ha store utfordringer med å følge opp slike krav til likestillingsarbeid. I en krevende tid for norsk økonomi med økt ledighet vil flertallet advare mot å pålegge bedrifter å bruke mer ressurser på byråkrati.

Komiteen mener det trengs nye politiske tiltak for å komme helt i mål, og at likestilling i alle deler av arbeidslivet handler om at kvinner og menn skal ha like muligheter, men også om at bedrifter og foretak som har høy grad av mangfold, er de som lykkes best i innovasjon og nyskaping.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, ser at det er færre kvinner enn menn som ledere, styremedlemmer og entreprenører i næringslivet. Flertallet viser til at skillene i arbeidsmarkedet ikke bare handler om ulike næringer og yrker. Kvinner er i mindre grad representert i ledelsen av større bedrifter og i styrer der reglene om kjønnsrepresentasjon ikke gjelder.

Flertallet viser til at færre kvinner starter som gründere. Dette tyder på at samfunnet ikke lykkes

godt nok med å ta hele befolkningen i bruk i innovasjon, verdiskaping og ledelse. Flertallet vil understreke viktigheten av å bruke talentene og ressursene fra hele befolkningen.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, er tilfreds med at regjeringen samarbeider om å få til en gründerplan som næringsministeren vil legge frem om kort tid, der det vises til tiltak for å fremme flere kvinner og for å få større mangfold blant gründere i Norge.

Dette flertallet er videre tilfreds med regjeringens satsing på CORE (Kjernemiljø for likestillingsforskning) som skal etablere et måleinstrument for kjønnsbalanse i topplederstillinger i næringslivet.

Dette flertallet er tilfreds med regjeringens initiativ til et utredningsprogram som undersøker forskjeller i andel kvinner i lederstillinger mellom ulike sektorer, og årsaker til dette.

Dette flertallet er fornøyd med at regjeringen følger opp føringene fra Eierskapsmeldingen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at selv om Norge har høy kvinnelig arbeidsdeltakelse, er kvinneverrepresentasjonen i topplederstillinger i næringslivet svært lav. Dette gjelder også i selskapene der staten er dominerende eier: Ingen av de ti største har kvinnelig sjef, og de har få kvinner i toppledelsen. I en undersøkelse fra den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen (ILO) kommer Norge på 50. plass i en måling av kjønnsbalanse blant ledere på alle nivåer i både offentlig og privat sektor. Disse medlemmer mener meldingen svarer for dårlig på disse utfordringene.

Disse medlemmer viser til at langsiktig arbeid for likestilling i arbeids- og familieliv er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, forutsetning for å oppnå en høyere andel kvinner på ledernivå. I tillegg må det jobbes målrettet med rekruttering av kvinner til operative lederstillinger. Bare en liten andel av dagens kvinnelige ledere har operativt linjeansvar, noe som ofte regnes som en nødvendig kvalifikasjon for å bli øverste toppleder. Mye av innsatsen må komme fra bedriftene selv, og det er behov for mer kunnskap om hva suksessbedriftene gjør for å oppnå høyere kvinneandel på ledernivå. Disse medlemmer mener det må opparbeides kompetanse om hva som virker.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det må opparbeides kompetanse om hva som virker, på likestillingssentrene som foreslås opprettet og styrket. På den måten kan sentrene fungere som veiledere og pådrivere for likestilling i næringslivet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener det også bør vurderes å pålegge bedrifter obligatorisk opplæring i aktivitets- og redegjørelsesplikten.

Disse medlemmer mener videre det må stilles strengere krav til bedriftene: De må sette mål for likestillingsarbeidet, de må måles på hvordan de når disse, og det må få konsekvenser dersom de ikke når. Det bør vurderes å pålegge alle virksomheter som omfattes av redegjørelsesplikten, å sette mål for kjønnsbalanse på ulike nivåer i bedriften, slik for eksempel DNB gjør. Disse medlemmer mener at selskapene der staten har eierandel, bør være blant de fremste til å ansette og utvikle kvinnelige ledere. Da vil de fungere som gode eksempler og i tillegg være med på å øke antallet kvinner med den nødvendige kompetansen. Disse medlemmer viser til statens eierprinsipper for god eierstyring, der det i dag blant annet stilles krav om at selskapene skal arbeide målrettet for å ivareta sitt samfunnsansvar, og mener prinsippene bør utvides til å gjelde mål om likestilling. Videre er det etter disse medlemmers mening nødvendig å øke andelen kvinnelige styreledere i de største statlige selskapene. Hvilken bakgrunn styrelederen har, har betydning for hvilke kandidater som er aktuelle for topplederjobbene. Disse medlemmer mener det bør forventes at minst 40 prosent av de ti største selskapene der staten har eierandel, har kvinnelig styreleder.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, mener at redegjørelsesplikten ikke har en dokumentert effekt. Blant annet er mange av redegjørelsene standard svar som ikke bidrar til mer likestilling på en arbeidsplass, men til mer byråkrati.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet peker på at kvinnelige entreprenører fortsatt er i klart mindretall i næringslivet. Ungt Entreprenørskap gjør et solid arbeid for å fremme entreprenørskap blant unge mennesker, og blant jenter spesielt. Videre merker disse medlemmer seg at programmene «Jenter og ledelse» og «KAN-programmet» mangler den nødvendige finansieringen for å kunne gi et tilbud over hele landet. Disse medlemmer mener bevilgningene bør økes slik at tilbudet til unge kvinnelige entreprenører kan bli landsdekkende.

2.6 Norges internasjonale likestillingsarbeid, jf. kapittel 1.7

Komiteen peker på at Norges likestillingsresultater nasjonalt er en viktig grunn til at vi blir hørt i internasjonalt arbeid for likestilling, og at Norge internasjonalt ses på som et foregangsland når det kommer til likestilling. Komiteen peker på at

denne statusen ikke har kommet av seg selv, og at det må arbeides kontinuerlig for å opprettholde Norges troverdighet på likestillingsfeltet. Komiteen mener det er avgjørende at Norge fortsetter prioriteringen av likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken. Norge skal tørre der andre tier, bilateralt og multilateralt, samt bidra til å bygge strukturer for likestilling gjennom utviklingspolitikken. Utdanning av jenter er en avgjørende faktor for vekst og fremgang i en rekke utviklingsland, og komiteen understreker betydningen av at dette prioriteres i Norges utviklingsbistand.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til at likestilling og kvinners rettigheter har vært en viktig komponent i norsk utviklingssamarbeid gjennom skiftende regjeringer gjennom lang tid. Den langsiktighet og erfaringen det gir, er en kvalitet ved norsk utviklingssamarbeid som bidrar til at bistanden gir resultater over tid.

Flertallet mener at Norge skal være en tydelig stemme internasjonalt som taler kvinners og jenters sak, og være et forbilde i sin nasjonale politikk. Gjennom tydelige prioriteringer i bistandsarbeidet, bilateralt og multilateralt, og innsats i ulike internasjonale fora, bidrar Norge til at kvinner og jenter over hele verden får bedre levekår. Flertallet viser til at regjeringen vil ivareta kvinners rettigheter og likestillingsperspektivet i bredden av utenriks- og utviklingspolitikken.

Flertallet er tilfreds med at regjeringen prioriterer å sikre at jenter får samme tilgang til utdanning som gutter.

Flertallet er videre tilfreds med at regjeringen viderefører et sterkt engasjement for å bekjempe dødelighet og styrke helsetilbudene for kvinner og jenter.

Flertallet er tilfreds med at regjeringen styrker den internasjonale innsatsen mot kjønnslemlestelse av jenter.

Flertallet er tilfreds med at regjeringen forsetter arbeidet mot barne- og tvangsekteskap.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti mener det er naturlig at meldingen også omhandler Norges arbeid for likestilling gjennom utenriks- og utviklingspolitikken.

Komiteen mener Norge skal ha en sterk pådriverrolle for økt likestilling i vårt utenriks- og utviklingsarbeid, og at Norge skal tørre der andre tier, ta opp sensitive og viktige likestillingsspørsmål i den bilaterale og multilaterale diplomatiske dialogen, på

egnet måte, samt prioritere likestilling i bistandspolitikken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at regjeringen Stoltenbergs prioritering av dette arbeidet førte til en egen handlingsplan og senere en stortingsmelding om likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti viser til at fjorårets evaluering av norsk likestillingsbistand, Evaluation of Norway's support to women's rights, viser at det er behov for økt kompetanse på likestilling og kvinners rettigheter innen store sektorer av norsk bistand, som næringsliv og energi. Evalueringen viser etter disse medlemmers mening at mainstreamingen av likestilling innen bistanden er en krevende øvelse.

Disse medlemmer merker seg at meldingen i liten grad nevner Norges forpliktelser etter FNs kvinnekonvensjon og ikke kommenterer de merknader Norge har fått av FNs kvinnekommisjonskomité (UN CEDAW.) Disse medlemmer mener det hadde vært naturlig å drøfte dette i en helhetlig melding om likestilling.

Disse medlemmer peker på FNs nye bærekraftsmål, som gjelder både for Norge og for Norges internasjonale arbeid. Her er likestilling et bærekraftsmål i seg selv, men likestilling skal også inngå i de andre 16 målene. Disse medlemmer mener det er et behov for større bevisstgjøring, både i den offentlige debatten og i Stortinget, om internasjonale prosesser og FNs arbeid. Bærekraftsmålene og deres mulighet til å lykkes avhenger av at folk får et eierskap til målene. Disse medlemmer mener regjeringen bør legge frem en stortingsmelding om hvordan bærekraftsmålene skal følges opp i praksis.

Disse medlemmer ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om hvordan FNs nye bærekraftsmål skal følges opp i praksis.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen holde en årlig redegjørelse for Stortinget om status i arbeidet med å fremme likestilling og mangfold i alle sektorer. Andelen kvinnelige toppledere i virksomhetene departementet har ansvaret for, skal inngå i redegjørelsen.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen etablere et kontaktvalg mellom regjeringen og likestillingsorganisasjonene.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen opprette et eget trepartssamarbeid for økt likestilling med partene i arbeidslivet.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på linjer på videregående skoler der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av ekstrapoeng til gutter og jenter som søker på studier der det er for eksempel 80 prosent eller mer av det motsatte kjønn, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen gjennom styringsdialogen oppfordre til å få flere kvinner inn i ansettelsesutvalgene i academia, samt gjøre ansettelsene åpne og inkluderende.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen forplikte skoler til å jobbe mot seksuell trakassering ved å ta dette inn som et krav i opplæringsloven.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen inkludere spørsmål om seksuell trakassering i Elevundersøkelsen, for å bedre kartlegge omfanget.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen utrede behovet for egne kvinneavdelinger i flere fengsler og vurdere opprettelse av flere egne kvinnefengsler.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen opprette et norsk offentlig utvalg om mannsrollen og menns likestillingsutfordringer.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen utvide statens eierprinsipper for god eierstyring til også å gjelde mål om likestilling.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen sette seg som ambisjon, og jobbe for, at minst 40 prosent av selskapene der staten har eierandel, skal ha kvinnelig styreleder.

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen jobbe for at ledergrupper i selskapene der staten har eierandel, direktorater og statsetater skal bestå av 40 prosent av begge kjønn.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen sette mål om, og jobbe for, at 40 prosent av lederne på de øverste nivåene i staten skal være kvinner.

Forslag 15

Stortinget ber regjeringen styrke satsingen på statlig lederopplæring og kreve at det alltid skal være minst 40 prosent kvinner i alle statlige lederopplæringsprogrammer.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen gjøre systematisk rekruttering av kvinnelige mellomledere til en del av det statlige personalarbeidet.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen styrke det kommunale krisesentertilbudet ved å legge inn en ny forskriftshjemmel i krisesenterloven slik at innhold og kvalitet i kommunenes krisesentertilbud kan reguleres bedre.

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen evaluere prosjektet «Et spørsmål om ære», som har jobbet mot æresrelatert vold, og fortsette arbeidet, basert på evalueringen.

Forslag 19

Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan mot sosial kontroll og æresrelatert vold.

Forslag 20

Stortinget ber regjeringen legge frem en egen stortingsmelding om hvordan FNs bærekraftsmål skal gjennomføres, deriblant målet om økt likestilling.

Forslag 21

Stortinget ber regjeringen levere et tillegg til statsbudsjettet som gir en likestillingsvurdering av statsbudsjettet i sin helhet.

Forslag 22

Stortinget ber regjeringen utforme krav om en tidsplan for partene i arbeidslivet for å rette opp lønnsdiskrimineringen mellom kvinner og menn, slik at lønnsforskjellene reduseres, og gi det foreslåtte trepartsprogrammet for likestilling i mandat å arbeide med dette.

Forslag 23

Stortinget ber regjeringen vurdere utforming av krav i alle offentlige virksomheter om redusert bruk av deltidstillinger.

Forslag fra Arbeiderpartiet:*Forslag 24*

Stortinget ber regjeringen etablere regionale kompetansesentre for likestilling organisert under Bufdir, i tråd med regjeringen Stoltenbergs forslag i Meld. St. 44 (2012–2013) Likestilling kommer ikke av seg selv. De regionale kompetansemiljøene skal drive pådriver- og håndhevingsarbeid, forske, informere, veilede og motivere offentlige og private virksomheter til aktivt likestillingsarbeid. De tre eksisterende likestillingssentrene på Hamar, i Steigen og i Kristiansand, samt Reform, må styrkes og bli en del av denne strukturen, og det opprettes i tillegg 2 nye sentre slik at hele landet dekkes.

Forslag 25

Stortinget ber regjeringen videreføre og øke støtten til CORE – Kjernemiljø for likestillingsforskning i statsbudsjettet for 2017.

Forslag 26

Stortinget ber regjeringen øke støtten til de frivillige organisasjonene på likestillingsfeltet i statsbudsjettet for 2017.

Forslag 27

Stortinget ber regjeringen opprette et nytt kommuneprogram etter modell av «Likestilte kommuner».

Forslag 28

Stortinget ber regjeringen innføre fri retts hjelp i saker der Likestillings- og diskrimineringsnemnda anbefaler bruk av fri retts hjelp.

Forslag 29

Stortinget ber regjeringen styrke bevilgningen til Likestilling- og diskrimineringsombudet og -nemnda i statsbudsjettet for 2017.

Forslag 30

Stortinget ber regjeringen gjenopprette den årlige heltidspotten til lokale forsøk og tiltak for heltidskultur, som regjeringen Stoltenberg innførte over Arbeidsdepartementets budsjett.

Forslag 31

Stortinget ber regjeringen stille krav om at helseforetakene skal redusere bruken av deltidstillinger.

Forslag 32

Stortinget ber regjeringen opprette en nasjonal mentorordning for jenter og gutter som starter på utdanninger der det andre kjønn er i stort flertall.

Forslag 33

Stortinget ber regjeringen utrede utforming og innføring av likestillingsstipend for å oppmuntre jenter og gutter til å velge utdanninger som har stort flertall av studenter av det andre kjønn. Dette bør også gjelde studier der kvinner eller menn med innvandrerbakgrunn er sterkt underrepresentert. Regjeringen kommer tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 34

Stortinget ber regjeringen gjøre likestilling til et mer sentralt tema i barnehagelærerutdanningen.

Forslag 35

Stortinget ber regjeringen tilse at likestillingsarbeid integreres i barnehagen, for eksempel gjennom egne likestillingsansvarlige i barnehagene.

Forslag 36

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med en plan for å rekruttere flere menn til barnehagene.

Forslag 37

Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å bygge opp fagmiljøer med spisskompetanse på krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 38

Stortinget ber regjeringen øke bevilgningene til organisasjonene som jobber mot mobbing og diskriminering, i statsbudsjettet for 2017.

Forslag 39

Stortinget ber regjeringen innføre obligatorisk kursing av rektorer, lærere og andre ansatte i skolen om hvordan man forhindrer mobbing og seksuell trakassering.

Forslag 40

Stortinget ber regjeringen styrke forskningen på vold i nære relasjoner.

Forslag 41

Stortinget ber regjeringen styrke domstolenes kunnskap om vold i nære relasjoner.

Forslag 42

Stortinget ber regjeringen gjøre tiltak for å øke bruken av omvendt voldsalarm, der dette kan være aktuelt.

Forslag 43

Stortinget ber regjeringen utrede behovet for overgangsboliger til voldsutsatte og vurdere å øremerke midler til kommunene for å opprette flere.

Forslag fra Kristelig Folkeparti:*Forslag 44*

Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan lønnsgapet mellom kvinner og menn kan reduseres og elimineres ved hjelp av en likelønnsrett.

4. Komiteens tilråding

Komiteen viser til meldingen og til sine merknader og råder Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

Meld. St. 7 (2015–2016) – Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn – vedlegges protokollen.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 7. april 2016

Svein Harberg

leder

Anette Trettebergstuen

ordfører

